

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КИРИЛОВ ЮРІЙ ЄВГЕНОВИЧ

УДК 338.43:339.9

**КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИЙ РОЗВИТОК АГРАРНОГО СЕКТОРУ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня

доктора економічних наук

Миколаїв – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному вищому навчальному закладі «Херсонський державний аграрний університет» Міністерства освіти і науки України.

Науковий консультант: доктор економічних наук, професор
Мармуль Лариса Олександрівна,
Одеська національна академія харчових технологій,
завідувач кафедри економічної теорії та
фінансово-економічної безпеки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор,
член-кореспондент НААН України
Кириленко Іван Григорович,
Верховна Рада України,
народний депутат України;

доктор економічних наук, професор
Шебаніна Олена В'ячеславівна,
Миколаївський національний аграрний університет,
декан факультету менеджменту;

доктор економічних наук, професор
Катан Людмила Ігорівна,
Дніпропетровський аграрно-економічний університет,
завідувач кафедри фінансів.

Захист дисертації відбудеться «19» листопада 2015 р. о 9:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 38.806.01 Миколаївського національного аграрного університету за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Паризької Комуни, 9, конференц-зала.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Миколаївського національного аграрного університету за адресою: 54020, м. Миколаїв, вул. Генерала Карпенка, 73, навчальний корпус №1.

Автореферат розісланий «16» жовтня 2015 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Ключник

Підписано до друку 15.10.2015 р.
Формат 60x84/16. Папір Офс.
Ум. арк. 1,5. Наклад 100 примірників.

Видання та друк: ФОП Грінь Д.С.,
73033, м. Херсон, а/с 15
e-mail: dimg@meta.ua
Свід. ДК № 4094 від 17.06.2011

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку аграрного сектору економіки України характеризується переходом до якісно нової його стадії, що обумовлюється процесами глобалізації та євроінтеграції. Перед нашою державою й вітчизняним агробізнесом постало завдання вирішення надзвичайно важливої проблеми, пов'язаної з вибором та реалізацією ефективних шляхів розвитку в нових геополітичних умовах, коли дедалі відчутнішими стають наслідки впливу глобалізації. Функціонування аграрного сектору національної економіки в останні десятиріччя характеризується суттєвими системними особливостями і структурними зрушеннями. Йдеться, насамперед, про значну капіталізацію та концентрацію аграрного виробництва в стислі терміни, стрімкий вихід нашої країни на світовий продовольчий ринок та об'єктивне позиціонування України як одного з найбільших виробників продовольства у Європі та світі, модернізацію основних засобів і технологій, оптимізацію зайнятості в аграрному секторі.

З іншого боку, згадані позитивні зрушення супроводжуються проблемами деградації агроландшафтів і зниженням природної продуктивності земель та інших ресурсів, неефективною спеціалізацією виробництва й недостатнім державним і суспільним контролем за його веденням, високою енерго- та ресурсоемістю виробничих процесів. До цього додаються проблеми слабкої організації розвитку сільських територій, їх депресивності, недостатньої диверсифікації видів діяльності, безробіття або самозайнятості переважної більшості сільського населення, його зuboжіння. Не набула завершальних рис земельна реформа, подальшого розвитку потребують фондовий та страховий ринки, фінансово-кредитний механізм господарювання, вимагає удосконалення державна демографічна й соціальна політика.

За умови, що аграрний сектор і в теорії, і на практиці господарювання є однією з найважливіших та масштабних рушійних складових національного господарства, визначає імідж країни як світового виробника продовольства, її економічну безпеку, необхідно дбати про його конкурентоспроможний розвиток, збереження й відтворення конкурентних переваг, підвищення конкурентного потенціалу та конкурентоспроможності загалом. Саме такий підхід дозволяє вирішувати виробничо-економічні, еколого-природоохоронні, соціальні проблеми та акумулює концепції сталого, стійкого і циклічного розвитку аграрного сектору. Тільки конкурентоспроможність дозволить протистояти негативним глобалізаційним процесам, акумулювати позитивний досвід європейської й міжнародної інтеграції та зміцнити позиції України на світовому продовольчому ринку. Отже, йдеться про необхідність розробки відповідних

конкурентних стратегій, сценаріїв, механізмів та інструментів, що й визначає актуальність теми дисертаційного дослідження.

Теоретичні та прикладні аспекти проблем глобалізації, розуміння сутності та перспектив її розвитку, вплив на національні економіки широко висвітлюються у працях провідних вітчизняних і зарубіжних учених, серед яких такі відомі дослідники, як В. Базилевич, З. Бжезінський, О. Біленький, О. Білорус, А. Гальчинський, Н. Гражевська, Б. Губський, В. Іноземцев, Е. Кочетов, І. Кириленко, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, А. Неклеса, В. Новицький, Ю. Пахомов, М. Портер, А. Почкаї, Р. Робертсон, В. Сіденко, С. Сіденко, С. Соколенко, Дж. Сорос, Дж. Стігліц, А. Філіпенко, А. Чухно та ін. Більшість учених, що досліджували проблематику глобалізації, зробили також свій значний внесок щодо аналізу питань, пов'язаних із міжнародною економічною агропромисловою інтеграцією.

Питання впливу глобалізації на розвиток аграрного сектору, вирішення продовольчої проблеми досліджувалися низкою провідних вітчизняних вчених, серед яких О. Бородіна, О. Вишневська, В. Власов, В. Гець, О. Єранкін, Т. Зінчук, Т. Осташко, Б. Пасхавер, Б. Погрішук, Н. Потриваєва, С. Резнікова, П. Саблук, О. Швиданенко, О. Шебаніна, О. Яценко. Дослідження процесів економічного зростання аграрного сектору, проблеми зовнішньої торгівлі сільськогосподарською продукцією, нарощування конкурентоспроможності та її потенціалу вивчалися у працях І. Баневої, В. Гавриша, О. Гаркуші, І. Гончаренко, О. Гудзинського, М. Дубіної, О. Єрмакова, В. Зіновчука, І. Іртищевої, Л. Катан, С. Кваші, І. Кіщака, А. Ключник, О. Котикової, Ю. Лопатинської, О. Луки, Ю. Лупенка, П. Макаренка, М. Маліка, Л. Мармуль, О. Новікова, О. Олійника, П. Саблука, М. Сахацького, Н. Сіренко, Б. Супіханова, В. Топіхи, Ю. Ушкаренко, І. Червена, В. Шебаніна, О. Шпикуляка, О. Шубравської та інших відомих науковців.

Незважаючи на активне дослідження економістами-аграріями проблем глобалізації, євроінтеграції та їх впливу на розвиток аграрного сектору національної економіки, потребують подальшого всебічного методологічного обґрунтування процеси глобалізації та відповідно перспективи конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору. Поглибленого вивчення й узагальнення на теоретичному рівні вимагають процеси впливу глобалізації на розвиток національної економіки, конкурентоспроможність вітчизняного аграрного сектору, формування парадигми його змагального розвитку в умовах глобалізації. На методологічному рівні велике значення має визначення механізмів конкурентоспроможного розвитку та регулювання аграрного сектору, індикаторів і принципів його стратегій, моделей, показників та критеріїв оцінки конкурентоспроможності й продовольчої безпеки. На практичному рівні необхідно здійснити аналіз, оцінку й діагностику сучасного стану та перспектив

національного виробництва сільськогосподарської продукції в глобалізованому світі, обґрунтувати засоби удосконалення механізмів і стратегій управління конкурентоспроможним розвитком аграрного сектору, концептуальних засад його державного регулювання, у т.ч. шляхом розробки іміджевого національного бренду «Аграрна Україна», інституційної підтримки та моделювання підвищення конкурентоспроможності.

Необхідність теоретичного, методологічного та практичного вирішення вказаних завдань підтверджує актуальність дисертаційної роботи, її значимість, наукову новизну, зумовлює мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, апробацію та практичне впровадження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт Державного вищого навчального закладу «Херсонський державний аграрний університет» (ХДАУ) за темою «Механізми та інструменти розвитку аграрного сектору України в умовах глобалізації» (номер державної реєстрації 0113U004912). В її межах автором розроблено парадигму та концептуальні засади конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору, його інноваційно-інституційні механізми й інструменти, обґрунтовано національний бренд «Аграрна Україна», моделі підвищення конкурентоспроможності. Як складова наукових досліджень ХДАУ за темою «Науково-методологічне забезпечення стратегічного управління соціально-економічним розвитком агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0113U004269) дисертаційна робота містить результати оцінки стану конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції на світовому ринку, національної продовольчої безпеки й обґрунтування стратегічних пріоритетів конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України та його регулювання в умовах глобалізації на перспективу. У межах програми наукових досліджень НААН № 40 «Еколого-економічні засади збалансованого розвитку агропромислового виробництва, землекористування і сільських територій» (номер державної реєстрації 0111U004225) автором здійснено оцінку ефективності ресурсокористування, ресурсо- та енергоємності сільськогосподарського виробництва в Україні порівняно зі світовими показниками.

Мета і задачі дослідження. Метою дисертації є обґрунтування теоретичних і методологічних засад, практичних рекомендацій щодо формування й забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору національної економіки в умовах глобалізації.

Відповідно до поставленої мети в дисертації вирішувались такі теоретичні, методологічні та науково-практичні задачі:

– розкрити сутність процесів глобалізації та визначити їх вплив на розвиток національних економік;

- з'ясувати зміст та особливості забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору національної економіки в умовах європейської та глобальної інтеграції;

- окреслити методологічні орієнтири формування механізмів розвитку вітчизняного аграрного сектору на засадах конкурентоспроможності;

- визначити індикатори та принципи конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки країни;

- обґрунтувати моделі, критерії та показники формування національної продовольчої безпеки як основоположного прояву конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору;

- здійснити оцінку та діагностику конкурентоспроможності вітчизняної продовольчої продукції;

- визначити систему принципів аналітичної оцінки продовольчої безпеки країни у світовому вимірі;

- обґрунтувати фіскальні регулятори та пріоритетні інноваційно-інвестиційні програми конкурентоспроможного розвитку вітчизняного аграрного сектору;

- розробити пропозиції щодо удосконалення стратегій та механізмів конкурентоспроможного розвитку національного аграрного сектору з урахуванням інтеграційно-глобалізаційних тенденцій і процесів;

- обґрунтувати концептуальні засади конкурентоспроможного розвитку національного аграрного сектору в умовах глобалізації на засадах інституційного регулювання та державної підтримки;

- визначити зовнішньоторговельні пріоритети, ресурси і резерви розвитку аграрного сектору економіки України;

- розробити пропозиції щодо формування національних іміджевих брендів та моделей конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки.

Об'єктом дослідження є процеси конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах євроінтеграції та глобалізації.

Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні аспекти формування і забезпечення конкурентоспроможного розвитку національного аграрного сектору в умовах глобалізації.

Наукова гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що в умовах глобалізації необхідно змінювати теоретичні й методологічні підходи в управлінні аграрним сектором економіки України та його державному регулюванні з протидії наявним і потенційно можливим негативним наслідкам невизначеності цього процесу до розробки механізмів і стратегій конкурентоспроможного розвитку галузі в системі національного та світового господарства.

Методи дослідження. Методологічною та теоретичною основою дисертаційної роботи є творче осмислення наукових підходів щодо розвитку, управління та регулювання економічних систем в умовах глобалізації, конкурентоспроможності аграрного сектору, обґрунтованих у працях вітчизняних і зарубіжних дослідників.

У процесі вирішення поставлених завдань у роботі використано загальнонаукові та спеціальні методи досліджень, зокрема: історико-логічний (при дослідженні глобальних процесів і проблематики розвитку аграрного сектору – підрозд. 1.1, 1.2, 1.3); системно-структурний (при визначенні структури процесів глобалізації, чинників забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору – підрозд. 1.1, 1.2, 2.1, 2.2); кількісного та якісного порівняння, аналогій, спостереження, статистичний і графічний методи (при розгляді стану та перспектив світового виробництва сільськогосподарської продукції – підрозд. 3.1, 3.2, 3.3, 5.1); аналіз, синтез, системний підхід та абстрагування (для визначення теоретичних аспектів управлінського впливу на розвиток аграрного сектору – підрозд. 1.3, 2.1, 4.1, 4.2); інституціональний аналіз (при дослідженні механізмів розвитку аграрного сектору, при класифікації інститутів сільського господарства – підрозд. 4.1, 4.3, 5.2); діалектичний метод (при дослідженні суперечностей глобального економічного розвитку та процесів формування інституціонального середовища АПК – підрозд. 1.1, 2.2); гіпотези та припущення, формалізації (при обґрунтуванні зовнішньоторговельних пріоритетів розвитку аграрного сектору та розробці національного іміджевого бренду – підрозд. 5.1, 5.3); моделювання та прогнозування (при відображенні потенціалу сільського господарства України за умов досягнення показників ЄС та Франції – підрозд. 3.1 та при розробці моделі конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації – підрозд. 5.3); метод теоретичного узагальнення (при формулюванні висновків до розділів і загальних висновків).

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти, що стосуються питань функціонування й розвитку аграрного сектору, державні цільові програми, офіційні матеріали та статистично-аналітична інформація Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), Державної служби статистики України, її обласних управлінь, Міністерства аграрної політики та продовольства України, Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, наукові публікації, інформація із всесвітньої комп'ютерної мережі Internet, результати особистих спостережень автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних та методологічних засад конкурентоспроможного розвитку національного аграрного сектору з визначенням його концептуальних засад,

механізмів здійснення та стратегій управління в умовах глобалізації. Найвагомішими теоретичними, методологічними та практичними результатами, що характеризують наукову новизну дослідження й особистий внесок автора, є такі:

вперше:

– запропоновано систематизацію напрямів глобалізаційного впливу на розвиток національного аграрного сектору, які враховують потенційні можливості зростання світового попиту на сільськогосподарську та продовольчу продукцію, наявність відповідного ресурсного потенціалу, збільшення можливостей обміну та впровадження інноваційних технологій виробництва і зберігання сільськогосподарської продукції, удосконалення стандартизації продукції та уніфікації виробничих операцій, що у сукупності сприяє зростанню конкурентних переваг, нарощуванню потенціалу та підвищенню конкурентоспроможності (с. 10);

– визначено методологічні орієнтири конкурентоспроможного розвитку національного аграрного сектору з урахуванням глобалізаційних чинників впливу (через їх факторний та кореляційно-регресійний аналіз, оцінку сегментації агропродовольчих ринків, рейтингові показники) та визначено зміст механізмів його здійснення на варіативній основі з врахуванням, крім традиційних фінансово- та оранізаційно-економічної, інформаційної та інноваційної складових (с. 15-16);

– обґрунтовано концептуальні засади конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору національної економіки з урахуванням процесів євроінтеграції та глобалізації, які, на відміну від існуючих, охоплюють: удосконалення інституцій державної підтримки вітчизняного товаровиробника; моніторинг, контроль і моделювання на індикативній основі; маркетингові й інноваційні стратегії їх досягнення; контроль, сертифікацію та стандартизацію сільськогосподарської продукції; управління продовольчою безпекою України з урахуванням кон'юнктури світових аграрних ринків (с. 22);

удосконалено:

– теоретичний зміст конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки в умовах європейської та глобальної інтеграції як поліфункціонального та структурованого, екологічнобезпечного, виробничо-диверсифікованого, економічно доцільного і соціально орієнтованого (с. 11);

– систему показників (ресурсозабезпечення, обсягів, динаміки виробництва, собівартості та ціни реалізації продукції, прибутків і рентабельності) та критеріїв (продуктивності ресурсокористування, інноваційності та екологізації виробництва, безпечності й соціальної доступності продуктів харчування, фінансово-економічної стійкості товаровиробників і галузей) формування продовольчої безпеки як основи конкурентоспроможного розвитку

національного аграрного сектору на засадах уніфікації, порівнянності та відповідності при їх використанні з метою моделювання, планування та прогнозування в умовах глобальної невизначеності й циклічності виробничо-економічних, екологічних та суспільних процесів (с. 18);

дістало подальшого розвитку:

– підходи до оцінки та діагностики конкурентоспроможності вітчизняної агропродовольчої продукції як індикатора конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору через: рівні сертифікації, якості та органічності; енерго-, фондо- та працемісткості; обсяги виробництва й продажів, ринкові частки та ніші (сегменти); собівартість, ціни, митні тарифи і податкові збори; собівартість і ціни відносно внутрішнього виміру та міжнародних порівнянь (с. 16-17);

– система принципів аналітичної оцінки продовольчої безпеки країни, які ґрунтуються на визначенні обсягів і продуктивності наявних та потенційних ресурсів виробництва продовольства, його рентабельності й інших фінансово-економічних показників, якості, безпечності, доступності продукції, обсягів фінансових і продовольчих інтервенцій на внутрішньому агропродовольчому ринку, участі в експортно-імпортних операціях, поляризації рівня життєдіяльності, доходів та землеволодіння (довгострокової оренди) сільських громад, домогосподарств і фермерських господарств, середніх за розміром підприємств, агрохолдингів та транснаціональних корпорацій (с. 15);

– науково-практичні підходи щодо формування стратегії конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору національної економіки, яка базується на її механізмах та функціональних складових (відродження, стабілізації і зростання за динамікою та змістом; ресурсні, продуктові, інноваційно-інвестиційні, маркетингові, інформаційні, інституційні), узгоджених із запитами агропродовольчого ринку, мотивами та інтересами товаровиробників, потребами споживачів, тенденціями євроінтеграційних та глобалізаційних процесів (с. 21);

– зовнішньоторговельні пріоритети та резерви конкурентоспроможного розвитку вітчизняного аграрного сектору з визначенням його геополітичних векторів; морально-етичних складових; відповідності національним інтересам громадянського суспільства у сфері продовольчої безпеки; нормативно-законодавчим актам України, стандартам ЄС, міжнародним угодам та зобов'язанням, місцю у глобальному поділі праці (с. 22);

– пропозиції щодо формування і просування національних іміджевих брендів «Європейська житниця», «Годувальниця світу», багатофункціональних моделей диверсифікації аграрного виробництва з метою забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору в довгостроковому плані на основі сприйняття України вітчизняними та світовими споживачами як держави, що постачає якісні агропродовольчі продукти (с. 23-24).

Практичне значення одержаних результатів. Результати досліджень використано у процесі підготовки нормативно-правових актів та аналітичних матеріалів Комітету Верховної Ради України з питань бюджету, зокрема, при опрацюванні проектів Законів України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо заборони приватизації об'єктів інженерної інфраструктури меліоративних систем та земель, на яких ці об'єкти розташовані» та «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо поширення механізму державних гарантій на суб'єктів господарювання усіх форм власності та на об'єднані територіальні громади» (довідка № 04-13/17-2301 від 03.04.2015 р.); при удосконаленні окремих положень законодавства щодо розвитку аграрного сектору економіки України та аграрної політики (довідка Комітету з питань аграрної політики та земельних відносин Верховної Ради України № 04-11/16-225 від 11.03.2015 р.); Міністерством аграрної політики та продовольства України при розробці програм та стратегій розвитку аграрного сектору, нормативних актів щодо вдосконалення аграрної політики в умовах інтеграції країни до світового економічного простору (довідка № 37-37-4-15/12325 від 22.04.2015 р.). Наукові результати, які мають прикладний характер, знайшли практичне застосування у діяльності Департаменту агропромислового розвитку Херсонської обласної державної адміністрації при розробці Програми науково-технологічного та інноваційного розвитку Херсонської області (довідка № 01.31-118/0/44-15/09 від 05.05.2015 р.), Департаменту економічного розвитку та торгівлі Херсонської обласної державної адміністрації при розробці Програми соціально-економічного розвитку Херсонської області на 2014-2015 рр. (довідка № 380-127/138-13 від 05.05.2015 р.), в ряді проектів розпоряджень голови Херсонської облдержадміністрації, спрямованих на стабілізацію ринку продовольчих товарів та забезпечення продовольчої безпеки регіону (довідка № 58-929/0/9-15/05 від 05.05.2015 р.). Науково-практична цінність результатів досліджень підтверджена Всеукраїнським громадським об'єднанням "Українська аграрна конфедерація" (довідка № 1-4/16 від 28.05.2015 р.). Рекомендації дисертанта щодо удосконалення іміджевої політики та освоєння нових ринків збуту продукції в умовах міжнародної конкуренції використано в практичній діяльності ПрАТ "Чумак" (довідка № 117 від 04.06.2015 р.). При складанні стратегічних планів розвитку ТОВ СП "НІБУЛОН" використано пропозиції автора щодо створення агропродовольчих кластерів, формування товарної структури та географічної диверсифікації експорту (довідка № 11761/3-15/20 від 16.04.2015 р.). Результати дисертаційного дослідження знайшли застосування у навчальному процесі при викладанні курсів «Аграрна політика», «Світове сільське господарство та ЗЕД», «Зовнішньоекономічна діяльність підприємства» та у науково-дослідній роботі ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет» (довідка № 76-05/22 від 13.05.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеним науковим дослідженням, у якому викладено авторський підхід щодо комплексного обґрунтування подальшого функціонування вітчизняного аграрного сектору в системі світового господарства та розробки моделі його конкурентоспроможного розвитку в умовах глобалізації. Наукові положення, висновки, пропозиції та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ідеї, положення та висновки, які є результатом особистих досліджень здобувача. Дисертація не містить матеріалів кандидатської дисертації.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та результати дисертаційної роботи доповідалися й отримали схвальну оцінку на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Проблеми ринку продукції АПК в умовах глобалізації» (м. Миколаїв, 24-25 травня 2007 р.); Міжнародній науковій конференції «Актуальні проблеми розвитку кооперації в ринкових умовах» (м. Херсон, 21-22 червня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Україна – сільське господарство – СОТ: теорія і практика» (м. Миколаїв, 26-28 вересня 2007 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації» (м. Хмельницький, 22-24 травня 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Макроекономічне регулювання інвестиційних процесів та впровадження стратегії інноваційно-інноваційного розвитку в Україні» (м. Київ, 23-24 жовтня 2008 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Продовольча безпека та економічні засади виробництва біопалива в Україні» (м. Київ, 9-10 квітня 2009 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Фінансове та облікове забезпечення функціонування аграрних підприємств» (м. Херсон, 16-17 квітня 2009 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Глобалізаційні світоцивілізаційні процеси та економічна політика європейських країн, що розвиваються» (м. Тернопіль, 17-18 червня 2010 р.); Міжнародній науково-методичній конференції «Організаційно-правові форми агропромислових формувань: стан, перспективи та вплив на розвиток сільських територій» (м. Київ, 11-12 листопада 2011 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Ринкова трансформація національної економіки: досягнення теорії та проблеми практики» (м. Полтава, 3 грудня 2012 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Науково-методологічні основи підвищення економічної ефективності, інноваційного розвитку та менеджменту аграрного виробництва» (м. Харків, 24-25 квітня 2013 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Формування інноваційної економіки: світовий досвід та вітчизняні реалії» (м. Херсон, 12-13 грудня 2014 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення» (м. Ужгород, 6-7 березня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній

конференції «Економічна теорія: еволюція парадигми та революційні гіпотези» (м. Київ, 27-28 березня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Структурні трансформації національних економік в глобальному вимірі» (м. Миколаїв, 30 квітня 2015 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Сучасні проблеми та перспективи міжнародної інтеграції аграрного сектору економіки України» (м. Київ, 14 травня 2015 р.).

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 69 наукових працях, у тому числі в 6 монографіях, 1 навчальному посібнику, 31 статті у наукових фахових виданнях України (18 одноосібних, з яких 2 – у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз SciVerse Scopus, Index Copernicus, EBSCO, Ulrich's Periodicals Directory), 5 статтях – у виданнях інших держав та наукових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз Business DOAJ, Source Complete (EBSCO), Ulrich's and Index Copernicus, CiteFactor, CrossRef, ScholarGoogle WorldCat, PИHC, 2 препринтах, 24 тезах наукових конференцій. Загальний обсяг опублікованого матеріалу, який належить особисто автору, становить 72,08 д.а.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 438 сторінок друкованого тексту, основний зміст роботи викладено на 376 сторінках. У тексті дисертації розміщено 51 таблиця, 64 рисунки, 14 додатків на 14 сторінках, список використаних джерел (472 найменування) на 46 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, визначено мету, завдання, предмет, об'єкт і методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичне значення й інформацію стосовно апробації та висвітлення в публікаціях результатів дослідження.

У першому розділі «**Теоретичні основи конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації**» визначено вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік, обґрунтовано теоретичні засади забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору та формування парадигми його конкурентоспроможного розвитку в умовах глобалізації.

Найважливішим аспектом глобалізації є розширення конкуренції між господарюючими суб'єктами. Модель економічного розвитку країни має передбачати дієвий механізм конкурентоспроможності, тобто конкурентоспроможної боротьби суб'єктів господарювання не лише на внутрішньому ринку, але і на світових ринках товарів і послуг. Вплив

глобалізації на національне господарство окремої країни характеризується ступенем взаємозв'язку її економіки зі світовою економікою. Він визначається інтенсивністю міжнародних економічних і суспільних зв'язків, активністю руху капіталу, товарів і послуг, ресурсів, винаходів, розробок тощо. Отже, глобалізація є багаторівневим процесом, що відіграє провідну роль у формуванні національного та наднаціонального господарства (рис. 1).

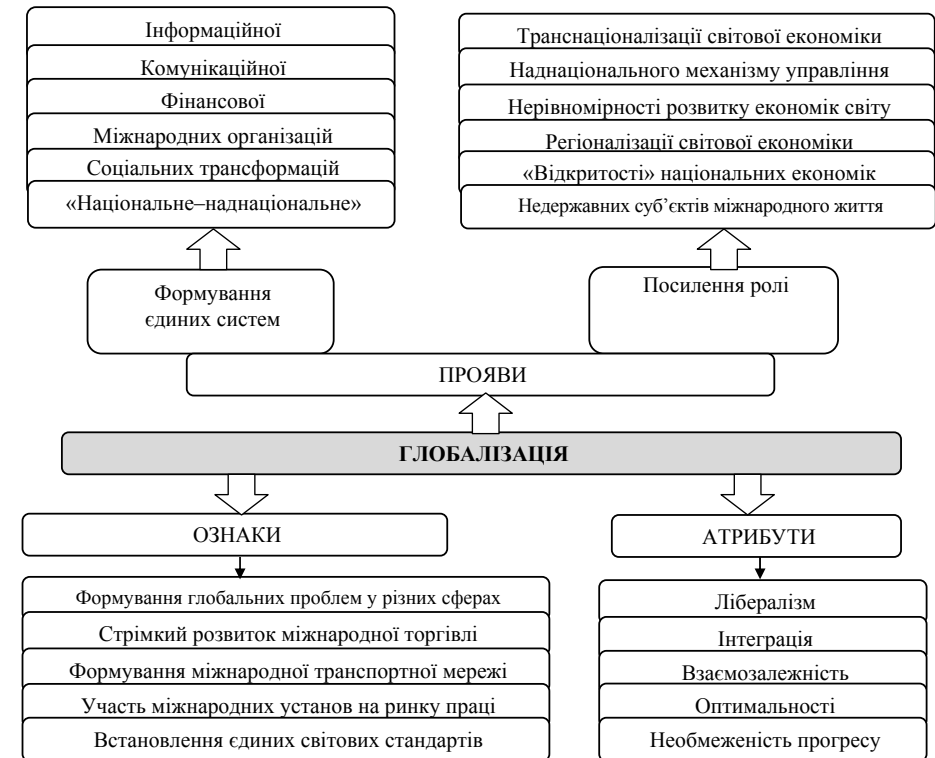

Рисунок 1 – Складові впливу проявів глобалізації на розвиток національного господарства

За роки незалежності в Україні не була чітко сформульована і реалізована власна стратегія входження в процеси економічної глобалізації. Участь країни в цьому процесі будувалася на основі моделі імітаційно-адаптаційної поведінки. У результаті країна стала входити у світове господарство як периферійна ланка. Така політика повинна бути кардинально змінена на основі розробки та реалізації

моделі конкурентоспроможного розвитку – від протидії потенційно можливим негативним наслідкам цього процесу для суспільства до розробки механізмів конкурентоспроможного розвитку галузі в системі світового господарства.

Під конкурентоспроможним розвитком аграрного сектору економіки слід розуміти такий модернізаційний стан, за якого забезпечується економічна, соціальна та екологічна гармонізація розвитку господарських систем у збалансованому структурному співвідношенні, що створює базис для активного розвитку соціально-орієнтованої системи відносин у всіх сферах господарювання країни. При цьому класичні чинники, такі як кількість трудових ресурсів, наявність значної кількості мінерально-сировинних ресурсів, широка доступність факторів виробництва поступово втрачають своє провідне значення, як екстенсивні.

Стратегічною метою подальшого конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору національної економіки є забезпечення сучасних технологічних та інституціональних змін з метою задоволення потреб населення у продовольстві на основі національного протекціонізму, сприяння впровадженню інноваційних ресурсоощадних та екологічно сприятливих технологій, що в довгостроковому періоді забезпечить конкурентоспроможність економічних агентів та їх вільний вихід на зовнішній ринок.

Глобалізаційні тенденції, починаючи з 90-х років минулого століття, у цілому, стали позитивним фактором для економічного зростання аграрного сектору. В умовах лібералізації зовнішньої торгівлі, уніфікації технічних стандартів і уподобань споживачів експортний потенціал може бути використаний з найбільшою ефективністю. Значний приріст його обсягів припадав саме на сільськогосподарську продукцію та її похідні. Можна припустити, що економічне зростання в аграрному секторі – це так званий експортозумовлений економічний ріст (export-led growth). Розвиток зовнішньоекономічних відносин, зокрема експортної діяльності, можна також вважати наслідком глобалізації економіки та скорочення бар'єрів для міжнародної торгівлі товарами і послугами.

У 2013 р. індекс глобалізації нашої держави склав 64 відсотки. Побудована модель впливу динаміки економічної глобалізації України на розвиток експортної діяльності АПК в 1991–2013 рр. доводить про тісний прямо пропорційний зв'язок між приростом експорту і збільшенням рівня економічної глобалізації. Визначено, що підвищення рівня економічної глобалізації на 1 % сприяє збільшенню індексу обсягу експорту продукції АПК на 0,2 % (рис. 2). Достовірність зв'язку між досліджуваними показниками – 80,74 % (рівень апроксимації R^2). Саме така величина базисного індексу обсягу експорту продукції АПК впливає на формування базисного індексу рівня економічної глобалізації, а 19,26 % – вплив решти факторів.

Рисунок 2 – Вплив рівня економічної глобалізації на динаміку експорту продукції АПК України, 1991–2013 рр.

Конкурентоспроможність розглядається як синергетична дефініція, що є результатом системних заходів на макроекономічному рівні, стратегічного і тактичного планування та управління, підпорядковується їхнім завданням і відповідно модифікується. Платформою стратегічного розвитку секторів економіки стає досягнення сталих конкурентних переваг, що формуються і розвиваються завдяки інтегрованій взаємодії самостійних економічних одиниць. На перший план виходить управління процесами, а не окремими функціями, що, своєю чергою, висуває завдання формування сукупної конкурентної переваги усіма учасниками інтеграційної взаємодії.

Основу парадигми конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору становлять не тільки традиційні конкурентні переваги, зокрема ресурсні, а й сучасні – високі технології, інтелект, наукові відкриття, інноваційні нововведення, відповідно до яких формуватимуться механізми ефективності. Економіка знань орієнтується на пріоритетність розвитку кластерів, які визнані одними з найбільш ефективних видів інтеграційних систем для забезпечення конкурентоспроможності галузі та країни в цілому. Вони забезпечують структурні трансформації і відповідні їм інституційні зміни, нарощування конкурентних переваг із дотриманням вимог сталого розвитку, модернізацію технологій управління, рівноправність усіх форм власності при пріоритетному врахуванні національних інтересів і збалансування їх із наднаціональними, запровадження економічно обґрунтованої моделі інвестиційної модернізації.

Отже, на більш високому рівні конкурентоспроможного розвитку перебувають економічні системи, що беруть участь у конкурентних взаємовідносинах на основі використання ефективних організаційних і

технологічних переваг. При цьому, конкурентоспроможність країни в цілому та аграрного сектору економіки зокрема забезпечується через конкурентоспроможність системи державного і суспільного устрою та здатність до виважених цілеспрямованих дій стратегічного характеру.

У другому розділі «Методологічні засади аналізу чинників впливу глобалізації на розвиток аграрного сектору» розроблено методологічні підходи до формування механізмів конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації, індикатори та принципи обґрунтування стратегій його формування.

З урахуванням розгортання глобалізаційних процесів, розвиток вітчизняного агропромислового виробництва має ґрунтуватися на комплексних структурних перетвореннях з позиції модернізації аграрного виробництва, в переліку складових якої пріоритетним напрямом має бути інноваційна основа для стійкого економічного зростання та розвитку інтелектуального потенціалу. Отже, основною ознакою конкурентоспроможності є здатність генерувати та швидко впроваджувати науково-технічні новачки з урахуванням світового досвіду.

В умовах глобалізації конкурентоспроможність забезпечується різними комбінаціями переваг суб'єктів економічних відносин. Для розвитку конкурентоспроможності економічні агенти повинні мати певний набір конкурентних переваг, тобто сукупності елементів і параметрів, які стратегічно важливі для господарювання й домінування у конкурентній боротьбі. Визначальне місце в системі стратегічного управління посідає стратегія.

Стратегія розвитку аграрного сектору має забезпечуватися дією важелів економічного механізму, реалізовуватися на основі збалансованого та стабільного законодавства, передбачати чітко визначені завдання, виконання яких покладається на центральні й місцеві органи влади. Вона повинна базуватися на концепції пріоритету аграрної політики, що ставить за мету гарантування продовольчої безпеки з імплементацією світового досвіду як кращого шляху узгодження екологічних, економічних та соціальних чинників і процесів.

Стратегія передбачає побудову відповідних моделей розвитку аграрного сектору економіки, його підсекторів і видів діяльності, використання блок-схеми «дерева цілей» за ієрархічним принципом з розподілом за важливістю сукупності економічних завдань по рівнях («гілках дерева»). Методологічно вершина «дерева цілей» є генеральною метою, якій підпорядковані підцілі першого, другого, третього і наступних рівнів. Стратегічний розвиток аграрного сектору економіки – це інноваційний розвиток. Генеральна мета аграрного сектору в умовах глобалізації – забезпечення продовольчої безпеки країни. Підцілі першого рівня – фундаментальні, другого – прикладні дослідження, третього – техніко-технологічні розробки, четвертого – виробництво нової техніки, п'ятого – забезпечення її реалізації та освоєння, шостого – застосування нової техніки і

технологій. Реалізація генеральної мети досягається в результаті виконання підцилей. Побудова «дерева цілей» завершується розробкою цільових рішень.

Основою стратегії формування конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору національної економіки визначено дотримання низки ключових принципів, наведених на рис. 3.

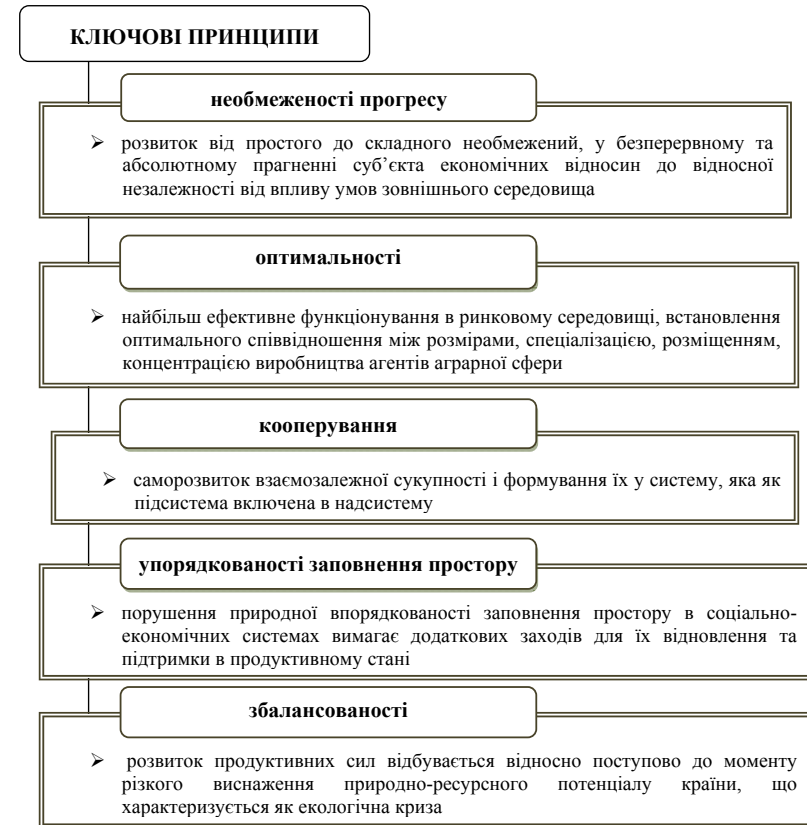

Рисунок 3 – Принципи стратегії формування конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору національної економіки

Суттєвий вплив на розвиток національного аграрного сектору в умовах глобалізації також матимуть структурні трансформації господарських систем і відповідні їм інституційні зміни (формування стратегічних програм нарощування конкурентних переваг із пріоритетом напрямів сталого просторового розвитку,

модернізації технологій управління економічним розвитком економічних суб'єктів в умовах трансформаційних змін, рівноправність усіх форм власності при пріоритетному врахуванні національних інтересів і збалансування їх із наднаціональними, запровадження економічно обґрунтованої моделі інвестиційної модернізації по основних складових національної економіки), забезпечення інвестиційної привабливості (формування регіональних стратегій інвестиційної діяльності при забезпеченні паритету внутрішніх і зовнішніх інвестицій, узгодження інвестиційних стратегій з перспективними галузевими та цільовими програмами розвитку країни, формування системи мотивації суб'єктів економічних відносин щодо активізації інвестиційної діяльності), дієва інноваційна політика (підготовка наукових кадрів, запровадження програм розвитку інноваційного бізнесу, міжнародне наукове співробітництво).

Індикатори обґрунтування стратегій формування конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору в умовах глобалізації відображено на рис. 4.

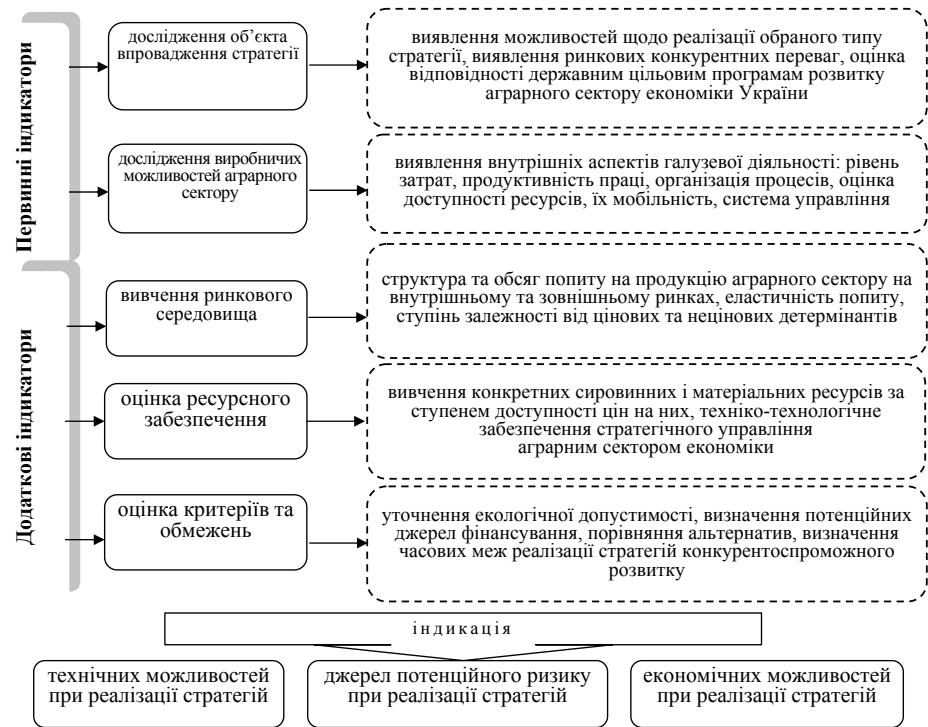

Рисунок 4 – Індикатори обґрунтування стратегій формування конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору

Результатом проведення індикації є визначення виробничих потужностей аграрного сектору, можливостей диверсифікації та мобільності аграрного виробництва, відповідності інституційного забезпечення та розвиненості інфраструктури, оцінка структури споживання, можливості нарощування експорту, очікувані витрати на реалізацію стратегій, проведення екологічної та соціальної експертизи.

У роботі запропоновано систему принципів аналітичної оцінки продовольчої безпеки країни в умовах глобалізації (рис. 5).

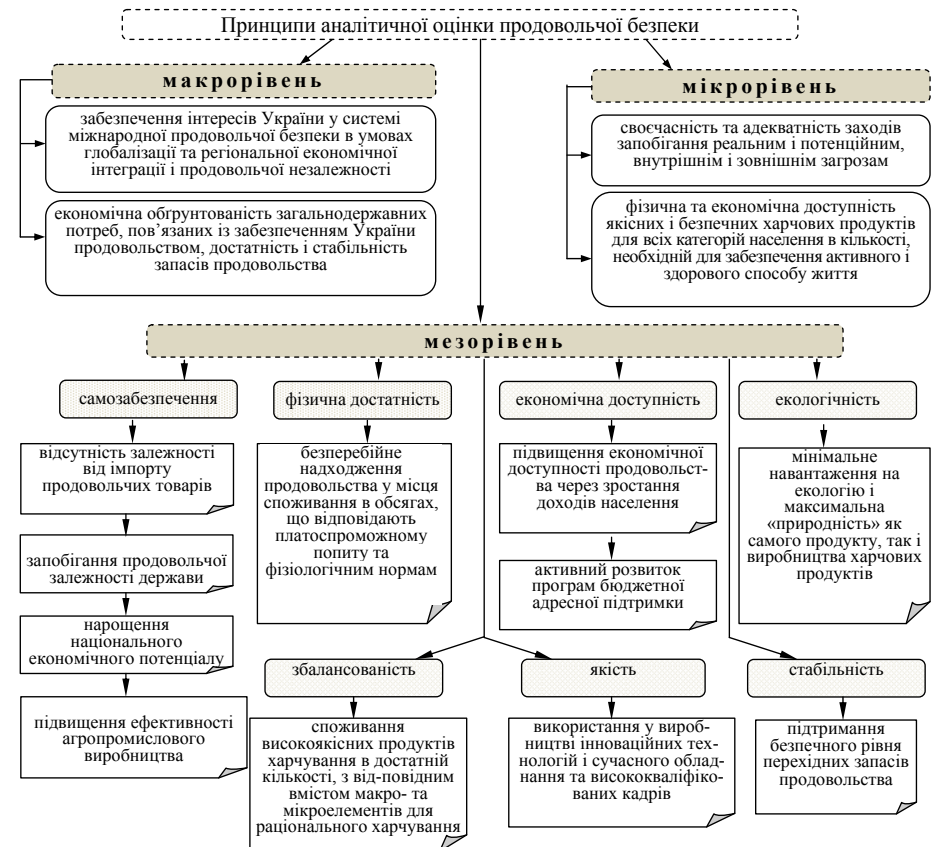

Рисунок 5 – Принципи аналітичної оцінки продовольчої безпеки

Подальший розвиток аграрного сектору на засадах конкурентоспроможності можливий в межах певного комплексу методологічних

орієнтирів, які розглядаються в дисертаційній роботі як система концепцій і принципів, положень, способів і методів, які теоретично і практично можуть забезпечувати процес подальшого ефективного функціонування в системі світового господарства, вибір оптимальних варіантів руху і шляхів їх досягнення:

- дотримання політики еволюційного долучення до світогосподарських зв'язків і дотримання принципу «реформування знизу»;
- забезпечення реального пріоритетного розвитку аграрного сектору в умовах глобалізації має бути найважливішим положенням державної політики;
- розвиток ринку землі;
- створення умов та сприяння розвитку великих агропромислових формувань;
- створення умов щодо залучення та збільшення внеску особистих селянських і фермерських господарств у розширення продовольчого ринку й зміцнення експортного потенціалу на основі їх кооперації та інтеграції з сільськогосподарськими товаровиробниками різних форм власності й організації праці;
- функціонування мережі агросервісних підприємств;
- реалізація державних програм підтримки сільськогосподарського машинобудування, розвитку ринку сільськогосподарської техніки;
- експорт продукції переробки сільськогосподарської сировини;
- подолання монополізму при закупівлі та реалізації сільськогосподарської продукції, в тому числі й на експорт;
- розвиток інфраструктури та соціальна спрямованість реформ;
- побудова принципово нової системи управління аграрним сектором.

В основі управлінської ієрархії, центром її уваги мають бути інтереси сільських жителів, посилення ролі громадських та фахових об'єднань. Потребують перегляду підходи до кадрового забезпечення систем управління аграрним сектором як на макро-, так і на мезорівнях.

У третьому розділі «Сучасний стан та перспективи виробництва сільськогосподарської продукції в глобалізованому світі» здійснено оцінку та діагностику конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції на національному та світовому ринках, обґрунтовано національну продовольчу безпеку як основу зміцнення позицій України на світовому ринку сільськогосподарської продукції.

За останні десять років світовий товарооборот зріс майже в 5 разів, відповідно продовольством – у 3 рази. Питома вага агропродовольчих товарів у світовій торгівлі досягла семи відсотків. Україна входить до переліку світових лідерів з виробництва багатьох видів аграрної продукції і продовольства. У 2012 р. вона посідала 1-е місце у світі з виробництва насіння соняшнику,

соняшникової олії та вишні, 3-є – з виробництва гречки, насіння гірчиці, гарбузів, вики, 4-е – з вирощування картоплі, смородини, агрусу, 5-е – за виробництвом ячменю, жита, цукрових буряків, моркви, меду, малини, волоських горіхів. У період з 2000 р. по 2012 р. значно зріс загальний рейтинг України у світових масштабах. За урожайністю всіх зернових вона посіла у 2012 р. 14-е місце проти 16-го у 2000 р., пшениці – відповідно 13-е проти 15-го, фуражного зерна – 13-е проти 14-го, соняшнику – 10-е проти 10-го, цукрових буряків – 11-е проти 12-го, картоплі – 15-е проти 16-го місця. Однак за обсягами виробництва продукції на 100 га ріллі Україна поступається середньосвітовим показникам по зернових у цілому, цукру, молоку та м'ясу. Більше виробляється пшениці, фуражного зерна, кукурудзи, соняшнику та картоплі. Порівняно з ЄС у розрахунку на 100 га ріллі вона виробляє більше соняшнику, кукурудзи, картоплі та цукру, а м'яса майже на 83,7% менше. Частка інших видів продукції коливається від 24,7% по молоку до 67,8% по фуражному зерну.

Найбільш конкурентоспроможним товаром є соняшникова олія, виробництво якої в Україні постійно зростає. На внутрішньому ринку вона практично витіснила продукцію іноземних конкурентів, збільшуються й обсяги українського експорту цієї продукції. За досліджуваній період соняшникова олія стала найбільш конкурентоспроможним товаром вітчизняного агропромислового експорту, а індекс її відносних торговельних переваг коливався від 21,99 до 48,92. Найбільш конкурентоспроможною зерновою культурою, вирощуваною в Україні протягом останніх десяти років, є ячмінь. Він посідає друге місце у вітчизняній структурі виробництва зерна, завдяки чому країна є лідером світового експорту цієї культури. Конкурентоспроможність тваринницької продукції значно нижча, ніж продукції рослинництва. Зокрема, свинина, м'ясо птиці та яйця не були конкурентоспроможними на світовому ринку протягом аналізованого періоду, про що свідчать від'ємні значення індексів RTA та RCA, наближені до нуля.

Разом із тим аграрний сектор економіки визначальною мірою впливає на формування конкурентної позиції національної економіки на світовому ринку, що пояснюється його високим потенціалом. У виробництві зернових культур Україна у 2013 р. посіла 8-ме місце у світі, в тому числі по вівсу та пшениці – 9-те. За виробництвом необробленого молока вона на 10 місці, курячих яєць – на 12-му, кукурудзи – на 14-му. По провідних позиціях продовольчих товарів – м'ясо і молокопродукція, зернові та зернобобові країна відчутно знизилася свою питому вагу у світових показниках їх виробництва. Аналіз динаміки частки окремих видів продовольчої продукції в структурі загального обсягу їх виробництва свідчить, що більша частина основних з них реалізується переробним підприємствам та за іншими каналами. Разом із тим обсяги експортних поставок продовольчих товарів зазнають значних коливань (табл. 1).

Таблиця 1 Частка обсягів експортних поставок окремих видів продовольчих товарів у загальному обсязі виробництва в Україні, %

Вид продукції	Роки									
	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
М'ясо і м'ясопродукти	9,80	5,13	1,68	2,35	1,47	2,09	2,33	3,68	5,66	7,62
Молоко і молоко-продукти	8,69	13,86	7,15	7,66	9,69	7,92	8,49	8,70	7,21	6,69
Яйця	0	0,13	0,12	1,97	2,67	6,31	7,61	7,69	7,43	9,27
Картопля	0,01	0,03	0,03	0,02	0,02	0,08	0,04	0,05	0,03	0,07
Овочі	0,48	1,97	2,30	4,07	2,96	3,87	3,78	2,87	3,19	3,55
Плоди, ягоди та виноград	4,48	14,30	20,49	20,23	13,13	13,61	16,39	9,88	14,24	13,65
Зерно	5,44	33,28	32,60	15,33	31,28	56,83	36,26	26,12	60,15	44,15
Рослинна олія	–	61,65	78,32	86,31	71,77	83,23	91,91	86,11	92,01	90,33
Цукор	0,11	7,20	6,37	6,43	6,56	6,90	3,60	1,97	8,12	12,91

Так, за досліджуваний період експортні поставки м'яса і м'ясопродуктів відчутно знизилися (від 9,8 до 7,6 відсотки). Несприятлива ситуація на зовнішньому ринку продовольчих товарів пов'язана з однобічністю його спрямованості на ринки країн ближнього зарубіжжя. Це обмежує можливість маневрування і призводить до суттєвого зменшення обсягів експорту цих товарів у разі несприятливої кон'юнктури внаслідок погіршення економічної ситуації у цих країнах.

Імпортні поставки товарів сільськогосподарського походження не відіграють вирішальної ролі у забезпеченні потреб населення України в цих продуктах. Під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників в останні роки не спостерігається стійкої тенденції до їх зростання. Багаторазово збільшився імпорт плодів, ягід і винограду – від 9,1 % у 2000 р. до 40,8 % у 2013 р., а також імпорт м'яса і м'ясопродуктів – від 2,29 до 13,9 відсотки.

Досить відчутно збільшилася частка імпорту в країну молока і молочних продуктів – від 0,4 до 4,77 відсотки. Щодо імпортних поставок яєць, то за досліджуваний період воно не досягло 1 % (0,39 % – у 2000-му і 0,44 % – у 2013 р.). Як позитивне явище зазначимо зменшення частки імпорту зернових культур (до 0,39 %), оскільки збільшилися обсяги власного виробництва продукції зернових культур, які перевищують попит на внутрішньому ринку. Те саме стосується і збільшення імпорту рослинної олії до 7,97 відсотки. Україна стала світовим лідером з виробництва і експорту рослинної олії, випередивши Бразилію.

Оцінка сучасного стану продовольчої безпеки України свідчить про її нестабільний рівень. Показники споживання населенням м'ясо-молочних і

рибних продуктів залишаються недостатніми. Його обсяги забезпечуються продуктами харчування вітчизняного виробництва на 50 %, а великі адміністративно-промислові центри на 70–80 % залежні від зовнішнього постачання. У формуванні ринку продовольчих товарів простежується суттєве підвищення ролі господарств населення. У 2013 р. в цьому секторі аграрної економіки вироблялося 55,2 % валової продукції сільського господарства. Разом із тим сільськогосподарські підприємства переважають на ринку продукції високотехнологічних культур – зерна, соняшнику, цукрових буряків. Аналіз виробництва окремих видів аграрної продукції свідчить про наявність тенденції випереджаючих темпів збільшення частки господарств населення в загальному обсязі окремих видів продукції, виробництво яких вимагає значних затрат ручної праці.

Виробництво м'яса і м'ясопродуктів в Україні забезпечує населення згідно з раціональними нормами споживання лише на 68,9 відсотки. Щодо забезпечення цукром, то воно становить 100 %, хоча експортні поставки збільшилися від 0,11 до 12,9 відсотки. Частка обсягів експортних поставок плодів, ягід і винограду зросла від 4,48 до 13,65 %, яєць – від 0 до 9,3 %, овочів – від 0,48 до 3,55 %, незначно збільшилася частка експорту картоплі. Привертає увагу значне зростання частки експортних поставок зернових культур – від 5,44 до 44,15 відсотків. Самозабезпеченість країни хлібопродуктами – 221 відсоток. Рівень споживання населенням України плодово-ягідної, овочевої та м'ясної продукції розглядається як незадовільний.

Надто низькими є показники, що характеризують калорійність добового раціону харчування незаможних груп населення. Велика частина населення країни має низьку купівельну спроможність, рівень його доходів не дозволяє сформувати денний раціон харчування відповідно до науково обґрунтованих норм споживання. Нестача продуктів харчування частково покривається за рахунок особистих селянських господарств. Отже, стан продовольчої безпеки України не гарантує населенню мінімально необхідного рівня забезпечення основними продуктами харчування, що й визначатиме політику її державного регулювання.

У четвертому розділі «Удосконалення механізмів забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України» обґрунтовано використання фіскальних інструментів й реалізацію пріоритетних інноваційно-інвестиційних напрямів та програм конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору, розроблено заходи щодо удосконалення механізмів забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобалізаційно-інтеграційних процесів.

Пріоритетними цілями фіскальної політики стосовно розвитку аграрного сектору національної економіки визначено: подолання спаду виробництва,

стабілізацію виробництва аграрної продукції, стимулювання розвитку стратегічних сфер діяльності та структурних трансформацій. Формування фіскальної політики повинно здійснюватися за дотримання таких принципів: забезпечення стабільності податкової системи; однакових умов оподаткування виробників незалежно від галузевої приналежності підприємств і форм власності; рівність податкового тягаря для різних категорій платників з однаковим рівнем доходу. Формування податкової політики і створення податкової системи повинно відбуватись одночасно з розвитком паралельних блоків реформи – змінами в системі власності, ціноутворення, реформування банківської сфери, грошово-кредитної політики тощо.

Одним із важливих і фундаментально значимих механізмів ринкового регулювання аграрної економіки й виробництва зокрема є інноваційний механізм. Процеси глобалізації та європейської інтеграції, кризові явища в національній економіці диктують необхідність посилення інноваційної активності господарюючих систем. Провідну роль у цьому процесі мають відігравати інноваційні перетворення на основі повноцінного переходу до інноваційного типу економіки, орієнтованого на підтримку високотехнологічного сільськогосподарського виробництва. При цьому стратегічним пріоритетом є не тільки модернізація технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва, а й зміна галузевої структури, форм організації виробництва та методів управління.

Розбудова дієвого інноваційного забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору на сучасному етапі має передбачати: створення реальних можливостей для сприйняття нововведень; забезпечення інтегрованості аграрної науки і виробництва; стимулювання діяльності економічних суб'єктів у створенні та впровадженні селекційно-генетичних, виробничо-технологічних, організаційно-управлінських, економіко-екологічних інновацій; формування умов для забезпечення інноваційних проривів у землеробстві, рослинництві та тваринництві; мінімізацію інноваційних ризиків шляхом попередження й управління ними; формування дієвої інфраструктури створення і поширення інновацій та їх трансферу у виробництво. На державному рівні потрібно удосконалити систему прямої підтримки інноваційних процесів, запровадити дієвий пільговий режим здійснення інноваційної діяльності за допомогою механізмів податкової та грошово-кредитної політики.

Розвиток аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації потребує масштабного й ефективного інвестиційного забезпечення. У сучасних умовах державна інвестиційна політика формується з урахуванням важливості здійснення інноваційних процесів у національному господарстві, тому незмінно зростає роль інвестицій для перетворення його у високоефективний і конкурентоспроможний сектор держави. Інвестиційна діяльність в Україні

здійснюється на рівні держави, обласному, регіональному та найнижчому – виробничій одиниці. Ця діяльність потребує чітко скоординованої та спланованої системи заходів із залучення зовнішніх інвестицій, щоб забезпечити їх надходження в найбільш ефективно господарюючі підприємства, здатні застосовувати високоінтенсивні технології за рахунок розробки інвестиційних проектів і контролю досягнення спроектованих показників.

Встановлено зв'язок між конкуренцією, конкурентними перевагами та конкурентоспроможністю. Він полягає в тому, що конкурентні переваги є факторами, які визначають рівень конкурентоспроможності суб'єкта господарювання на конкретному ринку. Конкуренція ґрунтується на конкурентних перевагах. Конкурентоспроможність суб'єкта господарювання – це результат його діяльності з реалізації наявних конкурентних переваг. За відсутності конкурентів немає потреби в розробці та реалізації стратегії. Якщо «конкурентоспроможність» – відносна категорія, тоді мета стратегії відносно конкурентів – забезпечити її за допомогою реалізації створених конкурентних переваг. Сенс управлінської стратегії полягає в тому, щоб створити та використати реальну конкурентну перевагу. Стратегічних конкурентних переваг можна досягти шляхом вирішення певних стратегічних завдань (рис. 6).

Важливим аспектом забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобалізації нами визначено дотримання екологізації виробництва аграрної продукції, що досягається через: удосконалення механізму регулювання експортно-імпорتنих операцій з урахуванням екологічного фактора; включення до місцевих програм соціально-економічного розвитку сільських територій екологічного розділу, причому з подвійною метою: з одного боку, це забезпечення екологічної безпеки території відповідно до встановлених державних норм, нормативів і стандартів, а з іншого – розвиток екологоспрямованого аграрного виробництва (зокрема, органічного); удосконалення економічного механізму екологізації аграрного виробництва.

Основними цілями стратегії розвитку аграрного сектору економіки слід відзначити: забезпечення ведення ефективного і сталого сільськогосподарського виробництва; стабілізація попиту та пропозиції продовольства; зростання конкурентоспроможності продукції рослинництва і тваринництва; соціальний розвиток сільських територій; відновлення й підтримання екологічної рівноваги тощо. Важливою складовою стратегії розвитку в умовах глобалізації є створення умов для впровадження інновацій і вдосконалення наукового забезпечення функціонування аграрного сектору. Для цього необхідно інвестувати високотехнологічні проекти виробництва сільськогосподарської продукції, підтримувати наукові дослідження в галузі інноваційних аграрних технологій, включаючи біотехнології мікроорганізмів, рослин, тварин, нанотехнології, альтернативну енергетику, інформаційно-біологічні технології тощо, поліпшити

племінну роботу, орієнтовану на максимальне використання селекційних досягнень і генетичного потенціалу тварин.

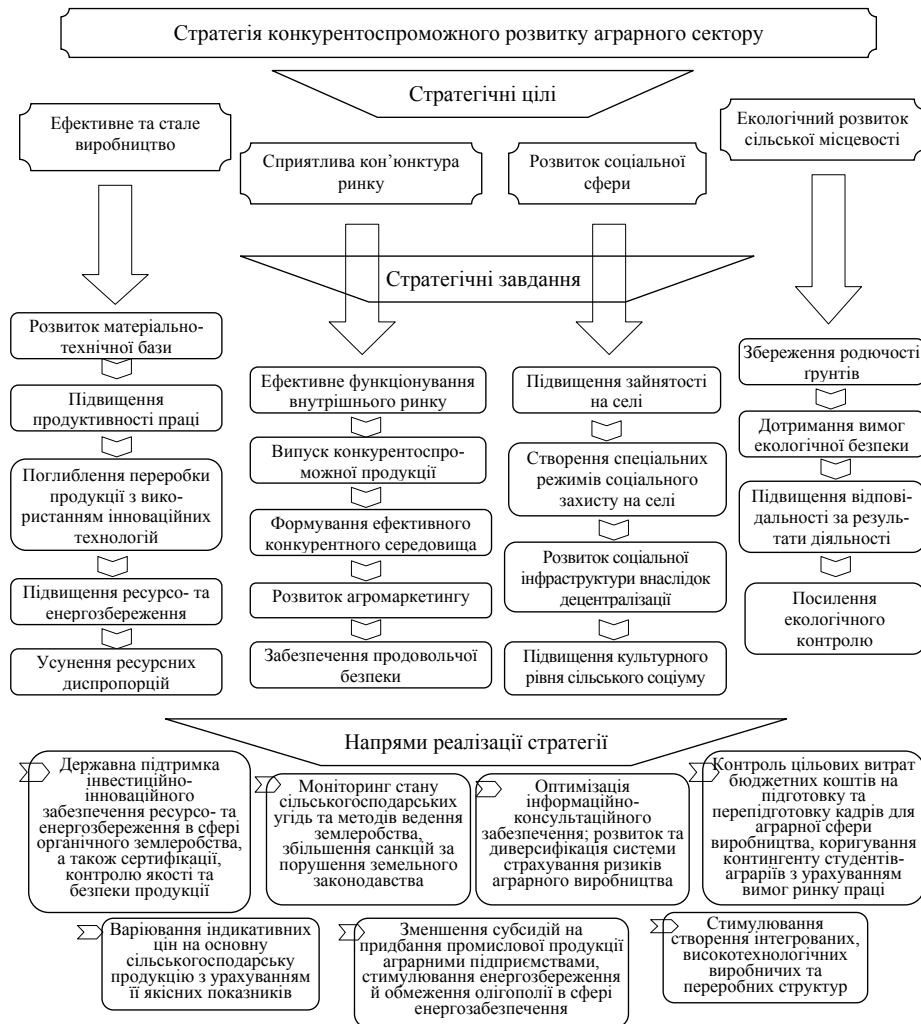

Рисунок 6 – Стратегія конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України

сучасних умовах, а саме за низьких рівнів матеріально-технічного, кадрового і фінансового забезпечення суб'єктів господарювання. Тому раціоналізація системи управління агросферою ґрунтується не лише на ухваленні комплексу економічних, фінансових, структурно-організаційних заходів, а й на розробці та реалізації стратегій фінансово-економічної, структурно-організаційної, інституційної, маркетингової, інноваційної, екологічної і соціальної спрямованості, які реально могли б забезпечити ефективне й конкурентне функціонування аграрного сектору.

У п'ятому розділі «**Концептуальні засади державного регулювання та підтримки процесів конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору в умовах глобалізації**» обґрунтовано інституційні засади вдосконалення системи підтримки аграрного сектору, зовнішньоторговельні пріоритети його розвитку, запропоновано механізм розвитку аграрного сектору економіки України шляхом реалізації національних іміджевих брендів та моделей конкурентоспроможності.

На підставі розглянутих тенденцій щодо державної підтримки сільського господарства в Україні й інших країнах світу обґрунтовано доцільність збільшення обсягів бюджетних видатків для підтримки галузі залежно від економічної ситуації. Структура сукупної підтримки сільського господарства також має змінюватися відповідно до економічної ситуації в країні, а саме – в кризовий період зростає частка програм підтримки виробничого характеру, тоді як у стабільні періоди більше уваги приділяють програмам не виробничого характеру.

З посиленням впливу інтеграційних процесів на розвиток національної економіки та орієнтуванням її на міжнародні тенденції простежується зниження ролі держави як регулятора соціально-економічних відносин. Наслідки цього у першу чергу відчуває аграрний сектор, державна підтримка якого у світовій економіці виконує стабілізаційну та стимулюючу функції в забезпеченні сталого сільського розвитку. Державне регулювання та національна політика в галузі підтримки аграрного сектору економіки повинні бути не тільки дієвими щодо показників економічної та соціальної ефективності, але й стимулювати становлення України як аграрної держави. Для малих та середніх господарств доцільно застосовувати бюджетну підтримку через: збільшення інвестицій у розвиток людського капіталу, соціальної сфери та інженерної інфраструктури; агроекологічні заходи, стимулювання регіональних програм розвитку та специфічних агровиробництв. Існуючі форми й методи державної підтримки за безліччю програм і заходів мають бути замінені на цілісну систему державної підтримки та захисту галузі з використанням кращого досвіду країн ЄС і задіянням відповідних механізмів та інструментів. Зазначене забезпечить подальше становлення аграрного сектору економіки України як висококонкурентної сфери у світовому вимірі та збільшення доходів виробників і сільських жителів.

Розвиток аграрного сектору ускладнюється зміною форм господарювання в

Доведено перспективність розширення експорту української агропромислової продукції у країни Північної Африки, а 215-мільйонний ринок цього регіону визначено одним із пріоритетів у комплексі національних агроекономічних інтересів. Це пов'язано також з тим, що в Північній Африці сконцентровано значні ресурси енергоносіїв (Алжир, Лівія), фосфатів, риби (Марокко, Туніс), виявлено активний попит у сфері трансферу технологій виробництва, в тому числі біотехнологій, проведення меліоративних робіт, консультацій спеціалістів у галузі розробки та впровадження новітніх методів вирощування сільськогосподарських культур у зоні ризикового землеробства.

В умовах глобалізації й періодичного виникнення світових фінансових криз зростають можливості нефінансових інструментів залучення іноземних інвестицій, одним із яких є державний брендинг. Просування бренду держави сприяє підвищенню конкурентоспроможності національних ідей, товарів, послуг і посиленню її позицій на міжнародній політичній та економічній арені. Бренд – потужний інструмент захисту фінансових та інших інтересів країн і міст від глобального тиску цивілізації. Він виводить країну на новий економічний рівень, що дуже важливо в умовах кризи, яка охопила світову економіку. Довіра до послуг і товарів, вироблених під брендом, автоматично зростає в кілька разів.

Результатом формування і просування бренду «Європейська житниця» чи «Годувальниця світу» в довгостроковому плані при відповідному фінансуванні буде те, що Україна зможе перетворитися на провідну європейську аграрно-промислову державу та закріпити у свідомості світової спільноти свій бренд як країни, що постачає якісні сільськогосподарські продукти. Нами розглянуто можливі сценарії розвитку подій і напрями позиціонування України в глобалізованому світі (рис. 7). Вважаємо, що бренд країни сприятиме збагаченню населення, підвищенню інвестиційної привабливості, конкурентоспроможності товарів і послуг, рівноправному її входженню у систему світогосподарських зв'язків і дасть змогу посісти гідне місце серед лідерів світової економіки.

Рисунок 7 – Варіанти та напрями національного брендингу

У дисертаційній роботі розроблено модель конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору вітчизняної економіки на основі принципу багатофункціональності сільського господарства (рис. 8). Згідно з цим принципом сільське господарство як вид економічної діяльності продукує не лише товари, а й незамінні суспільні блага (послуги) нетоварного характеру, найважливіші з яких – продовольча безпека, економічні умови існування сільського населення, відтворення селянства, підтримання екологічної рівноваги, збереження біорізноманіття тощо. Власне, продукування згаданих та інших суспільних благ (послуг) слугує підставою для надання суб'єктам аграрного господарювання державної підтримки.

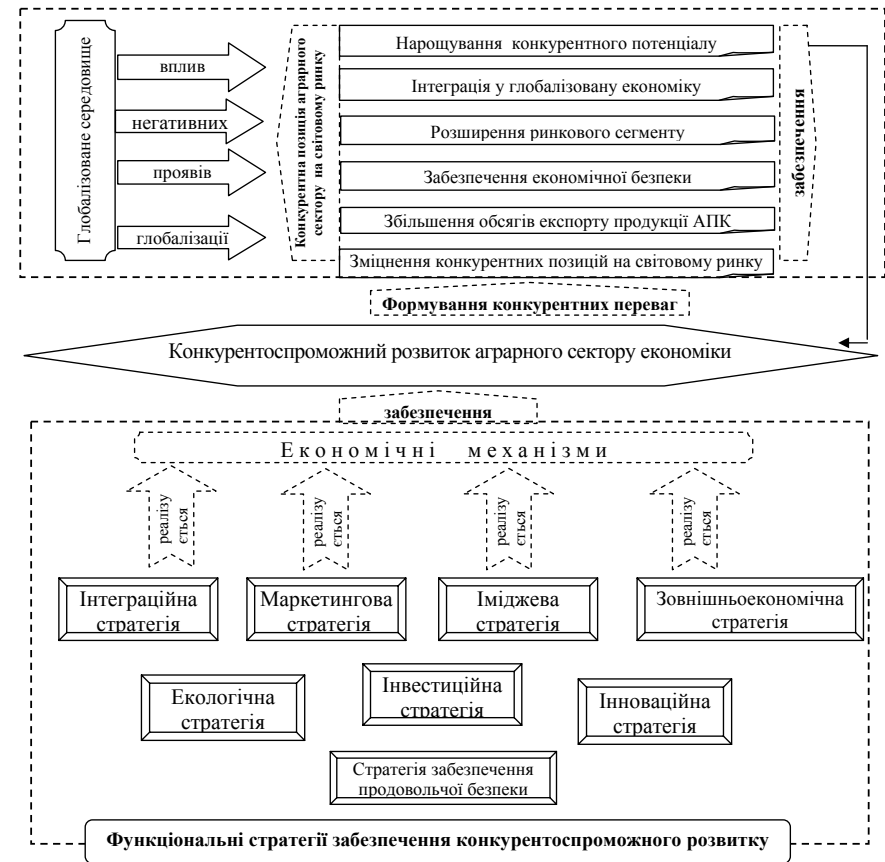

Рисунок 8 – Модель конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації

Основою формування моделі конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору є реалізація групи функціональних стратегій, які конкретизують та утворюють конкурентну стратегію через зміцнення конкурентних переваг кожного напрямку. Йдеться про розширення структури експорту, активізацію трансферу технологій вирощування, агросервісних, меліоративних, консультаційних послуг, диверсифікацію економічних ризиків в умовах глобалізації та підвищення гео економічного статусу України. Модель органічно поєднує різних за формами організації та розмірами виробників сільськогосподарської продукції й функціонує на засадах кластеризації та сталості. Функціонування моделі відбувається шляхом реалізації в глобалізованому світі інноваційно-інвестиційної, інтеграційної, зовнішньоекономічної, продовольчої, екологічної, маркетингової, іміджевої стратегій управління конкурентоспроможним розвитком національного сектору.

Особливістю даної моделі є взаємозв'язок цілей функціональних стратегій із конкурентною, таким чином кожна з них орієнтована не лише на досягнення своєї мети, а й на формування конкурентних переваг і сприятливих умов для забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору національної економіки.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення і запропоновано нове вирішення важливої науково-практичної проблеми – обґрунтування концептуальних теоретичних і методологічних засад конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору національної економіки в умовах глобалізації. Це дозволило сформулювати висновки теоретичного, методологічного та науково-практичного характеру.

1. Процеси глобалізації за змістом та структурою є надзвичайно складними, багатограними і суперечливими, що унеможлиблює формулювання єдиного, прийнятного для всіх випадків визначення їх впливу на національну економіку. Найважливішими аспектами в цьому плані визначено: розширення конкуренції між ними та господарюючими суб'єктами; трансформацію економічних функцій держави та делегування на глобальний рівень окремих з них; розширення сфер впливу за межі національних кордонів згідно з новими глобальними правилами економічної діяльності; здійснення основоположних змін у структурі національної економіки та формування нового середовища для національного розвитку в цілому; посилення процесів міжнародної інтеграції та взаємодії національних господарств, що перетворюється на наймогутніший фактор їх функціонування. Це значно актуалізує завдання забезпечення конкурентоспроможного розвитку вітчизняного аграрного сектору.

2. Під дією багатьох чинників глобалізації, яка несе як позитивні впливи, так і певні загрози, кожна країна, що має намір інтегруватися у світовий економічний простір, постає перед завданням визначення своїх конкурентних переваг, щоб на належному рівні конкурувати з іншими державами на світовому ринку. За роки незалежності в Україні чітко не сформульовано і не реалізовано національну стратегію входження аграрного сектору в процеси економічної глобалізації. Вона ґрунтувалася на основі моделі імітаційно-адаптаційної поведінки, що не забезпечило його стабільність та ефективне використання наявних конкурентних переваг на інноваційних засадах. Така політика повинна бути кардинально змінена на основі вироблення й реалізації концепції конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору як системоутворюючої ланки національного господарства, основи національної безпеки в умовах глобалізації.

3. Визначено методологічні орієнтири подальшого конкурентоспроможного розвитку вітчизняного аграрного сектору як сукупності концепцій і принципів, положень, способів і методів, що відображають сутність циклічності функціонування соціально-, виробничо-економічних та природно-екологічних систем, теорій їх самоорганізації, сталого розвитку, конкурентних переваг і забезпечення продовольчої безпеки, окупності ресурсів і витрат, концентрації та кластеризації виробництва на засадах інновацій та ресурсозбереження й екологізації, чинників невизначеності та ризиків. Обґрунтовано зміну акцентів в управлінні розвитком національного аграрного сектору з протидії потенційно можливим негативним наслідкам процесів глобалізації для суспільства до розробки та впровадження механізмів, основою яких є високі технології, наукові відкриття, інноваційні інструменти, інтелектуальний капітал, які в сукупності з традиційними агроресурсами забезпечать його синергетичний потенціал.

4. Основними індикаторами або вимірами конкурентоспроможного розвитку вітчизняного аграрного сектору є не тільки його ринкові частки у світовому виробництві та поставках продовольства та їх динаміка, ціни і якість експортованої продовольчої продукції, її відповідність світовим стандартам, а й рівень його організації, продовольчої безпеки, ефективність функціонування та здатність до розширеного відтворення на національному рівні. Вони забезпечуються стратегічним управлінням та його основними принципами мати конкурентні переваги в довгостроковому періоді. Ефективне стратегічне управління в умовах глобалізації – це складний процес концептуального бачення та практичного формування, втілення й розвитку сукупності конкурентних переваг, який включає в себе стратегічний аналіз, формування та побудову стратегії, планування й організацію її реалізації, регулювання за результатами контролінгу, підтримки малих та середніх товаровиробників.

5. Продовольча безпека постає головним завданням конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору в глобалізованому світі. У контексті її постійної підтримки аграрні структури та бізнес-процеси мають зберігати здатність до розширеного відтворення; забезпечувати виробництво соціально орієнтованої продовольчої продукції для всіх верств населення та її доступність, збалансованість структури, фізіологічну цінність, необхідні продовольчі й фінансові інтервенції на внутрішньому споживчому ринку, зайнятість та капіталізацію сільських товаровиробників, формування їх середнього класу як основи фінансово-економічної стійкості й конкурентоспроможності аграрної економіки.

6. Глобалізаційні тенденції розвитку та відкритість світового агропродовольчого ринку, починаючи з 90-х рр. ХХ ст., дозволили позиціонувати Україну як світового виробника продовольства. Протягом 2000–2013 рр. експорт агропродовольчої продукції нашою країною збільшився у 6 разів і становить 1 % від світового експорту продукції АПК при 0,7 % населення та 0,4 % території. Імпорт продукції сільського господарства збільшився у 5 разів і становить 0,4 % від світового імпорту АПК. Незважаючи на велику кількість країн-партнерів по зовнішньоекономічній діяльності, географічна структура зовнішньої торгівлі продукцією АПК є нерациональною. На шість країн – Росію, Саудівську Аравію, Іспанію, Білорусь, Іран та Алжир припадає більше половини загального експорту агропродовольчої продукції з України. Доведено, що в умовах лібералізації зовнішньої торгівлі, уніфікації технічних стандартів, моніторингу і врахування споживчих уподобань експортний потенціал може бути більш диверсифікованим, раціоналізованим та ефективним.

7. Оцінка сучасного стану продовольчої безпеки України підтверджує її досить низький рівень. Населення країни забезпечується продуктами харчування вітчизняного виробництва на 50 відсотків. При цьому у загальній структурі фондів споживання на продовольчі товари припадає 60–70%, що є критичною межею для виживання населення, а реальний продовольчий кошик у 5-6 разів перевищує прожитковий мінімум. Важливим аспектом забезпечення продовольчої безпеки в умовах глобалізації визначено екологізацію виробництва аграрної продукції через посилення державного та громадського контролю за дотриманням агротехнологій, сівозмін, організації сільських територій; регулювання обсягів та товарної структури експортно-імпортних операцій з урахуванням екологічних чинників; розвиток органічного землеробства; стандартизацію і сертифікацію сільськогосподарської продукції згідно з вимогами національних стандартів, ЄС та СОТ.

8. Конкурентоспроможний розвиток аграрного сектору потребує повноцінного переходу до інноваційного типу економіки, орієнтованого на підтримку високотехнологічного еколого- та соціально орієнтованого

сільськогосподарського виробництва. При цьому стратегічними пріоритетами є не тільки модернізація технологій виробництва, а й удосконалення його галузевої структури, форм організації та методів управління. На державному рівні модернізувати систему прямої підтримки інноваційних процесів дозволить дієвий пільговий режим здійснення інноваційної діяльності за допомогою податкових та грошово-кредитних важелів. Активізація регіональної складової інноваційної діяльності передбачає створення територіальних агротехнопарків як інструментів інтеграції наукового, освітнього, інформаційного, фінансового і виробничого потенціалу на відповідній території в інноваційні агровиробничі кластери. Доведено, що в умовах глобалізації саме вони здатні забезпечити інвестиційні концепції, програми, плани та проекти необхідними ресурсами, здійснювати моніторинг, аудит та контроль їх виконання й коригувати відповідно до поточної ситуації на значних територіях.

9. Управління конкурентоспроможним розвитком національного аграрного сектору в умовах глобалізації не може базуватися лише на стратегіях підвищення ефективності розподілу та використання ресурсів. Удосконалення організаційних форм господарювання, кластеризацію та агрохолдингізацію за умови їх державного регулювання у напрямі обмежень капіталізації та монополізації й підвищення інноваційності, екологізації, соціологізації запропоновано розглядати як пріоритетний вектор стратегічного управління. Створення кластерів сприятиме конкурентоспроможному розвитку аграрного сектору, насамперед, шляхом прискорення темпів інноваційного процесу, підвищення конкурентоспроможності виробничих структур та активізації діяльності основних суб'єктів кластера, для яких малі та середні підприємства виробляють продукцію, виконують певні види робіт та надають послуги. Кластерна організація виробництва аграрної продукції є високоефективною, оскільки таке об'єднання формує замкнутий технологічний цикл виробництва і реалізації конкурентоспроможної продовольчої продукції.

10. Обґрунтовано концептуальні засади державної підтримки конкурентоспроможного розвитку національного аграрного сектору покликані змінювати структуру сукупної підтримки сільського господарства відповідно до економічної ситуації в країні, а саме – в кризовий період збільшувати частку програм підтримки виробничого характеру, тоді як у стабільні періоди більше уваги приділяти програмам не виробничого характеру. Основними важелями державної економічної підтримки аграрного сектору в Україні в умовах глобалізації та євроінтеграції визначено: передачу обслуговуючим кооперативам необхідних об'єктів матеріально-технічної бази, що знаходяться в державній і муніципальній власності; виділення лізингових кредитів кооперативним машинно-технологічним станціям; надання ряду пільг гуртовим кооперативним ринкам, кооперативним торговим домам та іншим об'єктам ринкової

інфраструктури, що функціонують як обслуговуючі кооперативи. При наданні державної підтримки слід передбачити зниження рівня процентних ставок для аграрних товаровиробників різних форм господарювання, які потребують залучення кредитних коштів, переважно на засадах довгострокового кредитування, щоб спрямовувати їх у виробництво конкурентоспроможної продукції сільського господарства та виходити з нею на світові аграрні ринки.

11. Ефективна реалізація аграрної продукції на зовнішньому ринку можлива за умови дотримання таких вимог, як формування відповідних запитам іноземних споживачів груп товарів (перша позиція) і виходу на ринки близького і далекого зарубіжжя (друга позиція). Щодо першої позиції, то слід розширити можливий перелік експортоорієнтованих товарів, а також збільшити обсяги виробництва сільськогосподарської продукції, що посідає високі конкурентні позиції на зовнішньому ринку. Щодо другої позиції, то Україна має бути провідним гравцем на ринках близького (СНД) та далекого зарубіжжя, постійно розширюючи географію експорту своїх продовольчих товарів. У перспективній структурі експорту враховано ризики географічної диверсифікації, що дозволить забезпечити стійкі позиції України на світовому аграрному ринку, зберігши при цьому його традиційні географічні сегменти (країни СНД) та залучивши нові ринки (країни Близького Сходу, Азії, Північної Африки). Зовнішній вектор торгівлі сільськогосподарською продукцією з країнами Північної Африки розглядається як перспективний шлях реалізації експортного потенціалу вітчизняного аграрного сектору, диверсифікації економічних ризиків в умовах глобалізації та підвищення гео економічного статусу й іміджу України.

12. Обґрунтовано, що в умовах фінансових криз необхідно використовувати нефінансові інструменти залучення іноземних інвестицій, одним із яких є державний (національний) брендинг. Позиціонуванню позитивного іміджу країни сприяє успішний бренд, що в загальному робить свій відчутний внесок у підвищення її конкурентоспроможності у світовому просторі, сприяє виходу на зовнішні ринки зі своєю продукцією та послугами, залученню інвестиційних ресурсів, розвитку туристичної сфери тощо. З цією метою запропоновано формування і просування бренду «Європейська житниця» або «Годувальниця світу», що в довгостроковому плані при відповідній рекламі та PR-менеджменті допоможе Україні стати провідною європейською аграрно-промисловою державою та закріпити у свідомості світової спільноти свій бренд як держави, що постачає якісні сільськогосподарські продукти. Дієвості сформованих брендів сприятиме розроблена модель конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації, в основу якої покладено принцип багатофункціональності сільського господарства.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії, навчальні посібники:

1. Кирилов Ю. Є. Концептуальні засади конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов – Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2015. – 420 с. (25,1 авт. арк.).
2. Кирилов Ю. Є. Бренд країни в глобалізованому світі / Ю. Є. Кирилов – Херсон : Грінь Д.С., 2013. – 156 с. (7,0 авт. арк.).
3. Губа М. І., Кирилов Ю. Є. Кон'юнктура світового ринку сільськогосподарської продукції: теорія, методологія, практика / М. І. Губа, Ю. Є. Кирилов. – Х. : Олді-Плюс, 2010. – 416 с. *Особистий внесок автора: розділ 2 «Кон'юнктурні дослідження світового ринку сільськогосподарської продукції» (8,36 авт. арк.).*
4. Кирилов Ю. Є. Розвиток фермерства та ОСГ України в системі світового сільського господарства / Ю. Є. Кирилов, І. В. Осадчук – Херсон : Грінь Д.С., 2011. – 300 с. *Особистий внесок автора: розділ 5 «Стан та тенденції розвитку особистих селянських і фермерських господарств, їх роль у забезпеченні продовольчої безпеки України в умовах глобалізації», розділ 6 «Перспективи розвитку особистих селянських і фермерських господарств України в системі світового сільського господарства» (3,62 авт. арк.).*
5. Кирилов Ю. Є. Зовнішньоекономічна діяльність на ринку зерна: монографія / Ю. Є. Кирилов. – Херсон: Айлант, 2006. – 160 с. (7,27 авт. арк.).
6. Міжнародна економіка: навчальний посібник / С. В. Фомішин, А. В. Рибчук, А. П. Румянцев, П. В. Гудзь та ін.; за ред. С. В. Фомішина. – Львів; Новий Світ - 2000, – 2011. – 446 с. *Особистий внесок автора: підрозділ 4.3 «Функціонування окремих ринків у системі міжнародної економіки» (0,82 авт. арк.).*
7. Кирилов Ю. Є. Основні пріоритети розвитку АПК України у контексті економічної, продовольчої та енергетичної безпеки країни: колективна монографія / під ред. д.е.н., проф. Ю. О. Нестерчук. – Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2014. – Ч. 1. – 204 с. *Особистий внесок автора: підрозділ 1.3 «Методологічні засади інституціональної трансформації аграрного сектору економіки України» (0,41 авт. арк.).*

Статті у наукових фахових виданнях України:

8. Кирилов Ю. Є. Перспективні напрями та форми реалізації зерна на зовнішньому ринку / Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: зб. наук. пр. Вип. 43. – Херсон : Айлант, 2006. – С. 333-340. (0,36 авт. арк.).
9. Соловійов І. О. Конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції в умовах вступу України до СОТ / І. О. Соловійов, Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: зб. наук. пр. Вип. 44. – Херсон : Айлант, 2006. – С. 260-265. *Особистий внесок автора: досліджено особливості*

конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції в умовах вступу України до СОТ (0,20 авт. арк.).

10. Губа М. І. Основні тенденції розвитку вітчизняного та світового ринку соняшника й соняшникової олії / М. І. Губа, Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: зб. наук. пр. Вип. 50. – Херсон : Айлант, 2007. – С. 269-277. *Особистий внесок автора: досліджено сучасний стан і основні тенденції розвитку вітчизняного та світового ринку соняшнику, обґрунтовано пропозиції щодо перспектив функціонування України в межах останнього (0,31 авт. арк.).*

11. Кирилов Ю. Є. Обґрунтування необхідності активізації кооперативного руху в аграрному секторі економіки України / Ю. Є. Кирилов, Т. М. Кохана // Таврійський науковий вісник: зб. наук. пр. Вип. 51. – Херсон : Айлант, 2007. – С. 268-272. *Особистий внесок автора: обґрунтовано необхідність активізації кооперативного руху в аграрному секторі економіки України, визначено методологічні передумови розвитку кооперації (0,18 авт. арк.).*

12. Кирилов Ю. Є. Стратегічні аспекти забезпечення конкурентоспроможності аграрних підприємств в умовах вступу України до СОТ / Ю. Є. Кирилов // Вісник аграрної науки Причорномор'я: науково-теоретичний фаховий журнал. Спеціальний випуск 3(42), т. 2. – Миколаїв, 2007. – С. 51-55. *(0,21 авт. арк.).*

13. Губа М. І. Перспективи розвитку м'ясної галузі України в системі світового господарства / М. І. Губа, Ю. Є. Кирилов, А. О. Боліла // Таврійський науковий вісник: зб. наук. пр. Вип. 53. – Херсон : Айлант, 2007. – С. 239-250. *(Особистий внесок автора: досліджено сучасний стан і основні тенденції розвитку вітчизняної м'ясної галузі та світового ринку м'яса, обґрунтовано пропозиції щодо перспектив функціонування м'ясної галузі України в системі світового господарства в умовах глобалізації (0,32 авт. арк.).*

14. Губа М. І. Роль і значення цукрової галузі України в умовах інтеграції до світового економічного простору / М. І. Губа, Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 57. – Херсон : Айлант, 2008. – С. 158-166. *Особистий внесок автора: досліджено тенденції розвитку вітчизняного та світового ринків цукру, обґрунтовано перспективи України на світовому ринку цукру, запропоновано шляхи підвищення конкурентоспроможності вітчизняних цукрових компаній (0,30 авт. арк.).*

15. Губа М. І. Стан і тенденції розвитку світового та вітчизняного ринку молока та молочної продукції / М. І. Губа, Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 58. – Херсон : Айлант, 2008. – С. 156-163. *Особистий внесок автора: досліджено стан і тенденції розвитку вітчизняного та світового ринку молока та молочної продукції, обґрунтовано перспективи України на світовому ринку молока (0,25 авт. арк.).*

16. Кирилов Ю. Є. Кон'юнктура світового ринку рису / Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 62. – Херсон : Айлант, 2009. – С. 207-213. *(0,31 авт. арк.).*

17. Кирилов Ю. Є. Вплив глобалізації на розвиток аграрного сектора економіки України / Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 62. Ч. II. – Херсон : Айлант, 2009. – С. 54-59. *(0,27 авт. арк.).*

18. Кирилов Ю. Є. Проблеми фермерських господарств півдня України в умовах глобалізації: причини виникнення та систематизація / Ю. Є. Кирилов, І. В. Осадчук // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України / редкол.: Д. О. Мельничук (відп. ред.) та ін. – К., 2009. – Вип. 132. – С. 330-337. *Особистий внесок автора: досліджено та систематизовано проблеми фермерських господарств Півдня України в умовах глобалізації (0,29 авт. арк.).*

19. Кирилов Ю. Є. Виробництво та ринок біопалива: світові тенденції / Ю. Є. Кирилов, М. І. Губа // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 66. – Херсон : Айлант, 2009. – С. 312-319. *Особистий внесок автора: досліджено тенденції розвитку світового ринку біопалива та особливості його виробництва, обґрунтовано перспективність розвитку вітчизняного ринку біопалива (0,32 авт. арк.).*

20. Кирилов Ю. Є. Розвиток малих форм господарювання на селі в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов, І. В. Осадчук // Економіка АПК. – 2010. – № 7. – С. 91-97. *Особистий внесок автора: визначено роль фермерських та особистих селянських господарств у забезпеченні продовольчої безпеки України та запропоновано спосіб підтримки розвитку останніх в умовах глобалізації (0,28 авт. арк.).*

21. Осадчук І. В. Історія фермеризації України / І. В. Осадчук, Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 75, ч. 2. – Херсон : Видавничий центр «Колос». 2011. – С. 73-80. *Особистий внесок автора: досліджено історію фермеризації України, періодизацію історії особистих селянських та фермерських господарств (0,22 авт. арк.).*

22. Кирилов Ю. Є. Перспективи розвитку сільського господарства України в контексті посилення глобалізаційних процесів / Ю. Є. Кирилов // Формування ринкової економіки: зб. наук. пр. – Спец. вип.: у 2 ч. Організаційно-правові форми агропромислових формувань: стан, перспективи та вплив на розвиток сільських територій. – К. : КНЕУ, 2011. – Ч. 1. – С. 203-211. *(0,40 авт. арк.).*

23. Кирилов Ю. Є. Роль сільгоспвиробників у забезпеченні продовольчої безпеки України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов, І. В. Осадчук // Економіка АПК. – 2012. – № 1. – С. 121-128. *Особистий внесок автора: досліджено вплив глобалізації на структуру вітчизняного аграрного сектору, окреслено перспективи та роль сільськогосподарських товаровиробників у забезпеченні продовольчої безпеки України (0,31 авт. арк.).*

24. Кирилов Ю. Є. Глобалізація: екологічні ефекти та наслідки для навколишнього природного середовища / Ю. Є. Кирилов // Наукові праці Полтавської державної аграрної академії. Вип. 1 (4) – Т. 3. – Полтава : ПДАА. – 2012. – С. 289-293. *(0,22 авт. арк.).*

25. Кирилов Ю. Є. Економічні системи в умовах глобалізації: розвиток, трансформація, модернізація, реформування / Ю. Є. Кирилов // Таврійський

науковий вісник: наук. журн. Вип. 81. – Херсон: Гринь Д.С., 2012. – С. 369-377. (0,40 авт. арк.).

26. Кирилов Ю. Є. Методологічні орієнтири розвитку аграрного сектору України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов // Економіка АПК. – 2012. – № 11. – С. 104-107. (0,20 авт. арк.).

27. Кирилов Ю. Є. Бренд України в глобалізованому світі: визначення перспективних образів / Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 85. – Херсон : Гринь Д.С., 2013. – С. 254-261. (0,36 авт. арк.).

28. Кирилов Ю. Є. Кластери як інструмент підвищення конкурентоспроможності національної економіки в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Ю. Є. Кирилов // Ефективна економіка. – 2013. – № 12. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>. (0,27 авт. арк.).

29. Кирилов Ю. Є. Роль та місце агрохолдингів в подальшому розвитку аграрного сектору економіки України / Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 87. – Херсон : Гринь Д.С., 2014. – С. 222-233. (0,54 авт. арк.).

30. Кирилов Ю. Є. Чи можливе економічне диво в Україні? [Електронний ресурс] / Ю. Є. Кирилов // Ефективна економіка. – 2014. – № 2. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com.ua>. (0,27 авт. арк.).

31. Кирилов Ю. Є. Бренд «Житниця Європи»: міф чи реальність / Ю. Є. Кирилов // Економіка АПК. – 2014. – № 3. – С. 101-107 (включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: *PIHЦ, EBSCO, Ulrich's Periodicals Directory, Index Copernicus*). (0,31 авт. арк.).

32. Кирилов Ю. Є. Зона вільної торгівлі з Європейським Союзом: перспективи вітчизняних товаровиробників / Ю. Є. Кирилов // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 88. – Херсон : Гринь Д.С., 2014. – С. 325-332. (0,36 авт. арк.).

33. Kurylov Y. E. Mechanism for ensuring food security under globalization / Y. E. Kurylov // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 11(161). – С. 99-106 (включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: *SciVerse Scopus, Index Copernicus, EBSCOhost, Ulrich's Periodicals Directory, EconLit, Cabell's Directories, ABI/Inform by ProQuest*). (0,36 авт. арк.).

34. Кирилов Ю. Є. Забезпечення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Ю. Є. Кирилов // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – № 2. – С. 207-212. – Режим доступу до журналу: <http://global-national.in.ua>. (0,27 авт. арк.).

35. Кирилов Ю. Є. Аграрна політика України в історичному контексті / Ю. Є. Кирилов, І. І. Барінов // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 90. – Херсон : Гринь Д.С., 2014. – С. 214-218. *Особистий внесок автора: досліджено процес формування аграрної політики в Україні в історичній ретроспективі* (0,18 авт. арк.).

36. Кирилов Ю. Є. Формування ефективного організаційно-економічного механізму інвестування аграрного сектору економіки України / Ю. Є. Кирилов // Агросвіт: науково-практичний журнал. – 2015. – № 8. – С. 18-24. (0,31 авт. арк.).

37. Кирилов Ю. Є. Агротуристична діяльність в подальшому розвитку аграрного сектору економіки України / Ю. Є. Кирилов, В. О. Дуга // Таврійський науковий вісник: наук. журн. Вип. 91. – Херсон : Гринь Д.С., 2015. – С. 248-254. *Особистий внесок автора: обґрунтовано роль і соціально-економічне значення агротуризму в подальшому розвитку аграрного сектору економіки України, необхідність активізації агротуристичної діяльності та реалізації відповідної аграрної політики* (0,28 авт. арк.).

38. Кирилов Ю. Є. Модель конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації [Електронний ресурс] / Ю. Є. Кирилов // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 5. – С. 152-156. – Режим доступу до журналу: <http://global-national.in.ua>. (0,21 авт. арк.).

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав та наукових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз:

39. Kurylov Yu. Methodological foundations and basic methods of studying the development of agricultural sector under conditions of globalization // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development / Scientific Journal. – Lithuania. – 2014. Vol. 36. No. 4: 853-860 (*журнал включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: Business Source Complete (EBSCO), Ulrich's and IndexCopernicus*). (0,36 авт. арк.).

40. Kurylov Yu. Forming the paradigm of competitive development of the Ukrainian agricultural sector under conditions of globalization // Management Theory and Studies for Rural Business and Infrastructure Development / Scientific Journal. – Lithuania. – 2015. Vol. 37. No. 1: 70-79 (*журнал включено до міжнародних наукометричних каталогів та баз даних: Business DOAJ, Source Complete (EBSCO), Ulrich's and IndexCopernicus*). (0,45 авт. арк.).

41. Кирилов Ю. Є. Удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку інноваційної діяльності в аграрному секторі національної економіки / Ю. Є. Кирилов // Scientific Journal "ScienceRise". – 2015. Vol. 3/3(8): 82-88 (*журнал індексується у світових наукометричних базах даних і системах: CrossRef, PIHЦ, WorldCat, DOAJ, Ulrich's Periodicals Directory, BASE, ResearchBib, Directory Indexing of International Research Journals, CiteFactor, Directory of Research Journals Indexing, Open Academic Journals Index, Scientific Indexing Services, Sherpa/Romeo, General Impact Factor (GIF)*). (0,31 авт. арк.).

42. Кирилов Ю. Є. Социальное развитие села как приоритет аграрной политики / Ю. Е. Кирилов // Вестник ФГБОУ «Брянский государственный аграрный университет»: наук. журн. – 2015. – № 1. – С. 39-42 (*журнал включено до PIHЦ*). (0,20 авт. арк.).

43. Кирилов Ю. Є. Державне регулювання та підтримка аграрного сектору економіки України: зміна пріоритетів / Ю. Є. Кирилов // Молодий вчений: наук. журн. – 2015. – № 4 (19). – С. 66-70 (*журнал включено до міжнародних каталогів наукових видань і наукометричних баз: PIHЦ, ScholarGoogle, OAJI, CiteFactor, Research Bible, Index Copernicus*). (0,36 авт. арк.).

**Праці, які додатково відображають результати дисертації
Препринти:**

44. Кирилов Ю. Є. Теоретичні основи конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов. – Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2014. – 36 с. (Препринт/ДВНЗ «ХДАУ»). (2,25 авт. арк.).

45. Кирилов Ю. Є. Методологічні засади аналізу чинників впливу глобалізації на розвиток аграрного сектору / Ю. Є. Кирилов. – Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2014. – 46 с. (Препринт/ДВНЗ «ХДАУ»). (2,95 авт. арк.).

Матеріали конференцій:

46. Кирилов Ю. Є. Конкурентоспроможність аграрного сектора економіки України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. "Проблеми ринку продукції АПК в умовах глобалізації", 24-25 травня 2007 року. – Миколаїв, 2007. – С. 52-53. (0,09 авт. арк.).

47. Кирилов Ю. Є. Особливості імітаційного моделювання зовнішньоекономічних зв'язків України / Ю. Є. Кирилов // Інформаційні технології та моделювання в економіці: зб. наук. пр. другої Всеукр. наук.-практ. конф. молодих науковців; Черкаси, 15-17 трав. 2007 р. / редкол.: Соловійов В.М. (відп. за випуск) та ін. – Черкаси : Брама, видавець Вовчок О.Ю., 2007. – С. 51-52. (0,18 авт. арк.).

48. Кирилов Ю. Є. Формування зовнішньоекономічних зв'язків АПК України з огляду на сучасні тенденції глобалізації / Ю. Є. Кирилов // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації: зб. тез доп. П'ятої ювілейної міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених (Тернопіль, 21-23 лют. 2008 р.) / редкол.: Монастирський Г.Л. (відп. за випуск) та ін. – Тернопіль : Економічна думка, 2008. – Ч. 1. – С. 49-50. (0,09 авт. арк.).

49. Кирилов Ю. Є. Інноваційний розвиток АПК України – об'єктивна вимога глобалізації / Ю. Є. Кирилов // Інноваційний розвиток економіки і фінансів України в умовах глобалізації: зб. наук. пр. Міжнар. наук.-практ. конф., 22-24 травня 2008 р. Хмельницький економічний університет / редкол.: Смоленюк П.С. та ін. – Хмельницький, 2008. – С. 115-117. (0,14 авт. арк.).

50. Боліла С. Ю. Інноваційні аспекти розвитку регіонального АПК в умовах інтеграції України до світового господарства / С. Ю. Боліла, Ю. Є. Кирилов : матеріали міжнар. процесів та впровадження стратегії інноваційно-інноваційного розвитку в Україні". (Київ, 23-24 жовтня 2008 р.) – У трьох частинах / РВПС України НАН України. – К. : РВПС України НАН України, 2008. – Ч.3. – С.77-79. *Особистий внесок автора: встановлено проблеми розвитку інноваційної діяльності в аграрному секторі, розроблено регіональну систему управління інноваційною діяльністю АПК* (0,10 авт. арк.).

51. Боліла С. Ю. SWOT – аналіз як метод діагностики ризиків підприємства м'ясопереробної галузі / С. Ю. Боліла, Ю. Є. Кирилов, А. О. Боліла // Materiały IV Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Nauka i inowacja – 2008». Тум 2. Ekonomiczne nauki. – Przemysł : Nauka i studia, 2008. – str. 29-31. *Особистий внесок*

автора: досліджено діяльність підприємств м'ясопереробної галузі (0,08 авт. арк.).

52. Губа М. І. Глобалізація як фактор модифікації стратегії розвитку АПК України / М. І. Губа, Ю. Є. Кирилов // Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Донецьк, 9-10 квітня 2009 р.). – Донецьк : ДонДУУ, 2009. – С. 340-342. *Особистий внесок автора: обґрунтовано необхідність перегляду стратегій розвитку АПК з огляду на глобалізаційні процеси* (0,10 авт. арк.).

53. Кирилов Ю. Є. До проблеми класифікації господарств населення аграрної сфери / Ю. Є. Кирилов, І. В. Осадчук // Розвиток агробізнесу в Україні: проблеми, пріоритети, перспективи: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., присвячені 10-річчю ф-ту аграр. менеджменту (Житомир, 25-27 берез. 2010 р.). – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2010. – С. 95-100. *Особистий внесок автора: досліджено сутність поняття „господарства населення” та запропоновано їх класифікацію* (0,20 авт. арк.).

54. Кирилов Ю. Є. Малі форми господарювання на селі та продовольча безпека України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов, І. В. Осадчук // Зрівноважений розвиток регіонів в умовах глобалізації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. – Житомир: ПП «Рута». – 2010. – С. 206-208. *Особистий внесок автора: визначена роль фермерських та особистих селянських господарств у забезпеченні продовольчої безпеки України та запропоновано спосіб підтримки розвитку останніх в умовах глобалізації* (0,10 авт. арк.).

55. Кирилов Ю. Є. Аграрна зовнішньоторговельна політика України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов // Глобалізаційні світоцивілізаційні процеси та економічна політика європейських країн, що розвиваються: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 17-18 червня 2010 р.) / редкол.: Савельєв Є.В. (відп. за випуск) та ін. – Тернопіль, 2010. – С. 123-125. (0,13 авт. арк.).

56. Кирилов Ю. Є. Інтеграційні та глобалізаційні процеси: перспективи вітчизняного фермерства та господарств населення / Ю. Є. Кирилов // Розвиток зовнішньоекономічної діяльності в умовах інтеграційних та глобалізаційних процесів: матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конференції (Донецьк, 17-18 травня 2011 р.). – Донецьк : ДонДУУ, 2011. – С. 103-105. (0,13 авт. арк.).

57. Кирилов Ю. Є. Проблеми та перспективи розвитку органічного виробництва в Україні / Ю. Є. Кирилов // Органічне виробництво і продовольча безпека: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Житомир : «Полісся», 2013. – С. 53-57. (0,22 авт. арк.).

58. Кирилов Ю. Є. Проблеми інноваційної діяльності в аграрному секторі України та шляхи їх вирішення / Ю. Є. Кирилов, С. Ю. Боліла // Науково-методологічні основи підвищення економічної ефективності, інноваційного розвитку та менеджменту аграрного виробництва: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, аспірантів і студентів, 24-25 квітня 2013 р. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В.В. Докучаєва. – Харків : ХНАУ, 2013. – С. 104-107. *Особистий внесок автора: запропоновано заходи щодо стимулювання впровадження інновацій підприємствами аграрного сектору* (0,12 авт. арк.).

59. Кирилов Ю. Є. Розвиток системи інфраструктурного забезпечення інноваційного бізнесу в Україні / Ю. Є. Кирилов, С. Ю. Боліла // II Міжнар. наук.-практ. конф. «Проблеми формування та розвитку інноваційної інфраструктури»: тези доп. – Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2013. – С. 71-72. *Особистий внесок автора: запропоновано формування системи інфраструктурного забезпечення інноваційної діяльності (0,10 авт. арк.).*

60. Кирилов Ю. Є. Стратегічні орієнтири подальшого розвитку аграрного сектора України / Ю. Є. Кирилов // Економіко-правові аспекти розвитку малого і середнього бізнесу та підготовка кадрів у вищій школі: зб. наук. пр. – Херсон : Айлант, 2013. – С. 19-22. *(0,18 авт. арк.).*

61. Кирилов Ю. Є. Сільськогосподарська кооперація як механізм підвищення конкурентоспроможності малих форм господарювання / Ю. Є. Кирилов // Кооперативні читання: 2014 рік: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Житомир, 27-29 берез. 2014 р.). – Житомир : Вид-во «Житомирський національний агроекологічний університет», 2014. – С. 229-233. *(0,22 авт. арк.).*

62. Кирилов Ю. Є. Роль органічного виробництва у формуванні продовольчої безпеки / Ю. Є. Кирилов // Органічне виробництво і продовольча безпека. – Житомир : Вид-во «Полісся», 2014. – С. 67-71. *(0,13 авт. арк.).*

63. Кирилов Ю. Є. Продовольча безпека в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов // Продовольчі ресурси: проблеми і перспективи: зб. наук. праць за матеріалами II Міжнар. наук.-практ. конф., Секція 2. "Економіка та управління підприємствами і галузями агропродовольчого комплексу", 11 листоп. 2014 р. / Інст-т продовольчих ресурсів НААН. – К. : ННЦ ІАЕ. – 2014. – С. 103-106. *(0,18 авт. арк.).*

64. Кирилов Ю. Є. Інноваційна детермінанта підвищення конкурентоспроможності аграрної економіки України / Ю. Є. Кирилов // Формування інноваційної економіки: світовий досвід та вітчизняні реалії: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Херсон, 12-13 грудня 2014 р.) / ред. кол.: К.С. Шапошников [та ін.]. – Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. – С. 41-44. *(0,18 авт. арк.).*

65. Кирилов Ю. Є. Євроінтеграційні процеси в розвитку аграрного сектору економіки України / Ю. Є. Кирилов // міжнар. наук.-практ. конф. «Євроінтеграційні процеси, як основа соціально-економічної перебудови України»: тези доп. / Укладач Сич О.П. – К. : ВМГО "ОМУ", 2015. – С.14-19. *(0,25 авт. арк.).*

66. Кирилов Ю. Є. Конкурентоспроможний розвиток аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов // Актуальні проблеми сучасної економіки: реалії сьогодення: матеріали доп. Міжнар. наук.-практ. конф. (Ужгород, 6-7 березня 2015 р.) / за заг. ред.: М.М. Палінчак, В.П. Приходько. – Ужгород : Видавничий дім «Гельветика», 2015. – С. 59-62. *(0,18 авт. арк.).*

67. Кирилов Ю. Є. Модель економічного зростання України в умовах глобалізації: революційна гіпотеза / Ю. Є. Кирилов // Економічна теорія: еволюція парадигми та революційні гіпотези: матеріали міжн. наук.-практ. конф. (Київ, 27-28 березня 2015 р.). – К. : ДЕДУТ, 2015. – С.65-67. *(0,13 авт. арк.).*

68. Кирилов Ю. Є. Механізм розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов // Структурні трансформації національних економік в глобальному вимірі: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Миколаїв, 30 квітня 2015 р.). – Миколаїв : МНУ імені В.О. Сухомлинського, 2015. – С. 24-27. *(0,18 авт. арк.).*

69. Кирилов Ю. Є. Стратегії конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації / Ю. Є. Кирилов // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи: матеріали дев'ятої міжнар. наук.-практ. конф. / за ред. Саух І.В. – Житомир : Вид-во ЖФ КІБІТ, 2015. – С. 51-53. *(0,14 авт. арк.).*

АНОТАЦІЯ

Кирилов Ю.Є. Конкурентоспроможний розвиток аграрного сектору економіки України в умовах глобалізації: теорія, методологія, практика. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Миколаївський національний аграрний університет, Миколаїв, 2015.

Дослідження присвячено науковому обґрунтуванню теоретичних і методологічних засад, практичних рекомендацій щодо формування й забезпечення конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору національної економіки в умовах євроінтеграції та глобалізації.

У дисертації досліджено вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік, теоретичні та методологічні засади забезпечення конкурентоспроможності вітчизняного аграрного сектору та формування парадигми його конкурентоспроможного розвитку в умовах глобалізації. У роботі дано оцінку та здійснено діагностику чинників конкурентоспроможності вітчизняної аграрної продукції на національному та світовому ринках, розглянуто національну продовольчу безпеку як основний чинник зміцнення позицій України на світовому аграрному ринку. Обґрунтовано використання фіскальних інструментів й реалізацію пріоритетних інноваційно-інвестиційних напрямів конкурентоспроможного розвитку аграрного сектору, запропоновано заходи щодо удосконалення механізмів забезпечення продовольчої безпеки.

Удосконалено інституційні засади підтримки аграрного сектору, зовнішньоторговельні напрями його розвитку, реалізацію національних іміджевих брендів та моделей конкурентоспроможності. В основу моделі конкурентоспроможного розвитку покладено принцип багатфункціональності сільського господарства, органічного поєднання різних за формами організації й розмірами виробників сільськогосподарської продукції та їх функціонування на засадах кластеризації і сталості. Використання моделі відбуватиметься шляхом застосування інноваційно-інвестиційної, інтеграційної, зовнішньоекономічної, продовольчої, екологічної, маркетингової, іміджевої стратегій управління.

Ключові слова: конкурентоспроможний розвиток, аграрний сектор, глобалізація, аграрний ринок, сільськогосподарська продукція, продовольча

безпека, стратегія, механізми, національне господарство, бренд, концепція, управління, удосконалення.

АННОТАЦИЯ

Кирилов Ю.Е. Конкурентоспособное развитие аграрного сектора экономики Украины в условиях глобализации: теория, методология, практика. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Николаевский национальный аграрный университет, Николаев, 2015.

Исследование посвящено научному обоснованию теоретических и методологических основ, практических рекомендаций по формированию и обеспечению конкурентоспособного развития аграрного сектора национальной экономики в условиях евроинтеграции и глобализации.

В диссертации исследованы влияние процессов глобализации на развитие национальных экономик, теоретические и методологические основы обеспечения конкурентоспособности отечественного аграрного сектора и формирование парадигмы его конкурентоспособного развития в условиях глобализации. В работе дана оценка и осуществлена диагностика факторов конкурентоспособности отечественной аграрной продукции на национальном и мировом рынках. Обеспечение национальной продовольственной безопасности рассматривается как основной фактор укрепления позиций Украины на мировом аграрном рынке. Обоснованы варианты использования фискальных инструментов и направления реализации приоритетных инновационно-инвестиционных механизмов конкурентоспособного развития аграрного сектора, предложены меры по совершенствованию процесса обеспечения продовольственной безопасности.

Усовершенствованы институциональные основы поддержки аграрного сектора, внешнеторговые направления его развития, реализация национальных имиджевых брендов и моделей конкурентоспособности. В основу модели конкурентоспособного развития положен принцип многофункциональности сельского хозяйства, органического сочетания различных по формам организации и размерам производителей сельскохозяйственной продукции, функционирования их на основе кластеризации и устойчивости. Использование предложенной модели будет происходить путем применения инновационно-инвестиционной, интеграционной, внешнеэкономической, продовольственной, экологической, маркетинговой, имиджевой стратегии управления.

Ключевые слова: конкурентоспособное развитие, аграрный сектор, глобализация, аграрный рынок, сельскохозяйственная продукция, продовольственная безопасность, стратегия, механизмы, национальное хозяйство, бренд, концепция, управление, усовершенствование.

ANNOTATION

Yu. E. Kyrylov. Competitive development of the agrarian sector of economy of Ukraine under conditions of globalization: theory, methodology, practice. Manuscript.

Dissertation for Doctorate Degree in economic sciences, speciality 08.00.03 - economics and management of national economy. – Mykolaiv National Agricultural University, Mykolaiv, 2015.

The research is devoted to scientific substantiation of the theoretical and methodological principles and practical recommendations as to forming and ensuring competitive development of the agrarian sector of national economy under conditions of eurointegration and globalization.

The dissertation studies the influence of globalization processes on the development of national economies, the theoretical principles of ensuring the competitiveness of national agrarian sector and forming the paradigm of its competitive development under conditions of globalization. Methodological approaches to creating the mechanisms of competitive development of agrarian sector of economy under conditions of globalization, as well as the indicators and principles of substantiating the strategies of its forming are considered.

The factors of competitiveness of domestic agrarian products in the national and world markets are estimated and examined, national food security being considered as the basic factor of strengthening positions of Ukraine in the world market of agricultural produce.

The use of fiscal instruments and the implementation of priority innovative investment projects and programs of competitive development of agrarian sector are grounded, the measures for improving the mechanisms of ensuring food security under conditions of globalization and integration processes are proposed. The institution principles of improving the system of support of agrarian sector, foreign trade priorities of its development are substantiated. The mechanism of development of agrarian sector of Ukrainian economy by means of implementation of the national image brands and models of competitiveness is offered.

The paradigm of competitive development of the national agrarian sector is proposed on the principles of clusterization as a change of accents in its management from counteraction to potentially possible negative consequences of globalization processes for the society to the development and introduction of mechanisms based on high technologies, scientific discoveries, innovative instruments and intellectual capital as well, which can provide its synergistic potential along with traditional agricultural resources. An advantageous position of the country will be the motion towards globalization process, becoming its active participant, in particular in the context of real integration of the national agrarian sector. Clusters, highly structured multivectorial organization, are considered as the basis of this process, an important form of the consolidation and complex use of available resources and possibilities under conditions of globalization and the fundamental of forming the sustainable agricultural food systems and their management.

Competitive development of the agricultural sector demands a full transition to innovative type of economy focused on supporting high-tech ecological and socially oriented agricultural production. The strategic priorities are not only modernization of production technologies but also improvement of its sectoral structure, forms of organization and management.

Management of competitive development of the national agricultural sector under conditions of globalization cannot be based only on the strategies for increasing the efficiency of distribution and use of resources. Improvement of the organizational forms, clasterization and agroholdingization subject to their state regulation while limiting capitalization and monopolization and increasing innovation, ecologization, sociologization are proposed to consider as a priority vector of strategic management.

It is found that under conditions of financial crises it is necessary to use the non-financial instruments of attracting foreign investments, one of which is the state (national) branding. A successful brand facilitates the positive image of the country, that in general contributes greatly to raising its competitiveness in the world space, promotes entering foreign markets with the national products and services, attracting investment resources and developing tourist sphere as well.

For this purpose it is proposed to create and promote the brand «European granary», «World Breadwinner», «Agrarian Ukraine», that in a long-term plan at the proper advertising and PR-management will help Ukraine to become the leading European agro-industrial state and consolidate in the world community its brand as the state which supplies with the best environmentally friendly agricultural products. The model of competitive development of agrarian sector worked out and offered in the dissertation will favor the efficiency of the formed brands. This model is based on the principle of multifunctional agriculture.

According to it, agriculture as a type of economic activity produces not only commodities but also irreplaceable public weals (services) of non-commodity character, the main of which are food security, socio-economic conditions of rural population, recreation of peasantry, support of ecological balance and preservation of biodiversity as well.

The model organically combines the organizations and producers of agricultural produce differed in forms and sizes and functions on principles of clusterization and sustainability. Functioning of the model is possible due to implementation of the innovative investment, integration, foreign economic, ecological, marketing, imaginary strategies of managing competitive development of the national sector in the globalized world.

Keywords: competitive development, agrarian sector, national economy, globalization, agricultural market, agricultural products, food security, strategy, mechanisms, brand, concept, management, improvement.